...ҮДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээдээ гараба

...УРЯАД ҮНЭН

Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

1963 оной апрелиин 6, суббото

Сэн 2 мүнгэн

...ЕМЛИИН ЕХЭ ОРДОН СОО

РСФСР-эй зургаадахи зарлалай Верховно Соведэй 1-дэхи сесси

...ронов үргэлжэлүүлэн хэлэбэ. Ажалшадай элүүрые хамгаалха талаар хэгдэдэг хүдэлмэри жэл ерэхэ тудам һайжарна. РСФСР дотор дунда зэргээр 10 мянган хүн бүхэндэ больницануудтахи 89 орон, 20 гаран врач хүртэнэ. Эды шэнээн олон врачнууд нэгэшье капиталис орондо үгы юм. Жэшээлхэдэ, США-да 10 мянган хүн бүхэндэ оройдоол 13 врач хүртэнэ.

Хүн зондо жэл ерэхэ тудам эд бараан ехээр худалдагдана, худалдаа наймаан улам болбосон ёһоор эрхилэгдэнэ. Совет хүнүүд мяха, һү, сагаан эдеэ, саахар бүри ехээр хэрэглэдэг, хубсаһа, гутал, мебель улам олоор худалдажа абадаг болоо. Ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай тоо олон болоно.

Совет арадай байдал улам һайжаруулха тухай Коммунис парти, Советскэ правительство эсэшэ сусашагүй оролдолго гаргадаг. Ажаһуудалай талаар хангаха газарнууд хүнэй болбосорхын тулада сагыень сүлөөлжэ үгэхэ, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха, болбосоноор амарха эрхэ байдал тэдэндэ бии болгохо байна.

«Ажаһуудалай талаар хангаха асуудалнууд жэжэхэн, хоёрдохи ээлжээнэй зүйлнүүд бэшэ. Хүнэй ажаһуудалай талаар хэр зэргээр, хэр болбосоноор хангагдасаһаа хүнүүдэй һанаа сэдьхэлэй дүүрэн байлга, тэдэнэй ажалай бүтээсэ нилээд ехээр дулдыдаха» гэжэ Н. С. Хрущев партиин XXII съезд дээрэ хэлээ һэн.

Ажалшадые ажаһуудалай талаар хангаха хүдэлмэриин хэмжээн РСФСР-тэ һүүлшын дүрбэн жэлэй турша соо нэгэ хахад дахин нэмэһэн байна. Мүнөө үедэ 70 гара мянган элдэб предприятинууд болон мастерскойнууд хүн зониие ажаһуудалай талаар хангадаг. Ажаһуудалай талаар хангаха шэнэ онол арганууд хэрэглэгдэдэг болоожо байнхай.

Ажаһуудалай талаар хангаха хүдэлмэриие тиимэ шухала хэрэг бэшэ гэжэ тоолоод энээндэ олон советскэ органуудай анхарал дутамагаар табидаг байһые элидхэлшэ тэмдэглээ. Костромской, Амарай, Брянска, Томско областьнуудта, Кабардино-Балкарай АССР-тэ ажаһуудалай талаар хангаха хүдэлмэри илангаяа гээгдэлтэй байха юм.

Коммунально-ажаһуудалай предприятинуудые хаа хаанагүй түргэнөөр бариха арга боломжо манайда бии гээд Г. И. Воронов хэлэбэ. Россин Федерациин нютаг нютагуудта таарамжатай байха элдэб янзын хүсэтэй предприятинуудай типовой проектнүүдые ойрын үе соо зохёохо тухай РСФСР-эй Госстрой, РСФСР-эй Коммунальна ажахын министерство һаналаа табиха ёһотой.

Культурно-ажаһуудалай барилгануудые гуримшуулха, иимэ предприятинуудай типовой проектнүүдые зохёохо тухай партиин Центральна Комитедэй заабаринуудые хүсэдөөр дүүргэхэ саг тулажа ерээ гээд элидхэлшэ хэлэбэ.

Адлирхуу түхэлтэй предприятинуудые хамталһан үйлэдбэриин тусхай мэргэжэлтэй нэгэдэлнүүд һүүлэй үедэ зарим совнархозуудта байгуулагданхай. Энэ дүй дүршэлые ажаһуудалай талаар хангалгын предприятинуудта хэрэглэхэ шухала. Хангалгын талаар зарим түхэл янзын хүдэлмэриие тусхай мэргэжэлдэ оруулаад томо фирмэ болгон нэгэдүүлээ һаа, ажаһуудалай талаар хангаха хүдэлмэриин үшөөл тулюур бүдүүлигээр эмхидхэгдэдэг байһые зайсуулха, хүн зоной захил эрхим шанартайгаар дүүргэжэ шадаха үнэхөөрөөл мүнөө үеын предприятинуудые байгуулха арга олгохо байна.

Ажаһуудалай талаар хангалта олон миллион хүн зонтой холбоотой, тиимэһээ энэ хүдэлмэридэ жэжэхэншье дутуу дунда байха ёһогүй.

Коммунальна ажахые хүгжөөхэ, хүн зониие город доторой болон город хоорондын автомобильна транспортаар хангалгые һайжаруулха асуудалнууд тухай Г. И. Воронов дэлгэрэнгыгээр тогтоо. Автомобильна транспортын, шоссейнэ харгынуудай министерство, Коммунальна ажахын министерство, нютагай Соведүүд хадаа городой транспортын хүдэлмэридэ бүри ехээр һонирхожо, бии байһан дутуу дундануудые зайсуулха, пассажирнуудые хододоо болбосон ёһоор хангаха ябадал туйлаха ёһотой гээд элидхэлшэ хэлээ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ республика дотор радиодамжуулга, телевидени саашадаа хүгжөө. Радиодамжуулгын станцинуудай, телевизионно центрнүүдэй тоо олон болгохо талаар долоон жэлэй түсэб дүүргэгдэнэ, дамжуулгын техническэ шанар һайжарна. Россин Федераци дотор 83 телевизионно центр, дам дамжуулгын станцинууд хүдэлнэ. РСФСР-эй 30 область болон автономито республикын хүн зон телевидениин гол программые Москваһаа харадаг юм.

Хүдөөгэй зониие ажаһуудалай талаар хангалга һүүлэй жэлнүүдтэ һайжараа. Долоон жэлэй дүрбэн жэлэй турша соо хүдөө нютагуудта 12 мянга шахуу мастерской, захил тушаажа абадаг пунктнууд нээгдээ.

Гэбэшье хүдөөгэй зониие ажаһуудалай талаар хангалга колхознигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэдэй байдалай һайжаралгаһаа, болбосоролойнь дээшэлэлгэһээ гээгдэнэ.

Ажаһуудалай талаар хангалга эмхидхэхэ талаар колхозууд өөһэдөө олон юумэ хэжэ шадаха байна. Тэндэ һүүлэй жэлнүүдтэ ниитын фонднууд горитойгоор ургаа, колхоз хоорондын үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдые эмхидхэхэ талаар ехэ дүй дүршэлтэй болоо. Ажаһуудалай талаар хангаха элдэб комбинадуудые байгуулха талаар энэ дүй дүршэл үргэнөөр хэрэглэхыень хүдөө ажахын артельнүүдэй правленинүүдтэ һанамжалан дурадхаха хэрэгтэй.

Ажаһуудалай талаар хангаха тусхай мэргэжэлтэй предприятинуудые бодхохо талаар 1963 ондо бидэнэр ехэ хэмжээнэй капитальна хүдэлмэри хэхэ байнабди гээд элидхэлшэ хэлээ. Ажаһуудалай талаар хангаха предприятинуудта хэрэгтэй болохо түхеэрэлгэнүүд болон запасной частьнуудые бүри олоор бүтээжэ гаргаха тухай, тэрэшэлэн бүд, арһа, химикат, барилгын материал нэмэжэ үгэхэ тухай асуудалые РСФСР-эй Госплан, Арадай ажахын совет яаралтайгаар хаража үзэхэ ёһотой.

Шэнэ городуудай, хүдэлмэришэнэй тосхонуудай, шэнэ барилгануудай, шэнэ газар элдүүрилдэг совхозуудай хүн зониие ажаһуудалай талаар хангалга эмхидхэлгэдэ анхарал багаар табидаг советскэ, ажахын хүтэлбэрилэгшэд хурсаар шүүмжэлэгдэхэ ёһотой гэжэ элидхэлшэ хэлээ.

Городуудые, хүдэлмэришэнэй поселогуудые, хүдөө тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо, энэ хүдэлмэридэ бүхы хүн зониие хабаадуулха хэрэгтэ анхарал хандуулха шухала байһан тухай элидхэлшэ хэлээ.

Ниитын эдеэ хоолой предприятинууд долоон жэлэй турша соо продукци гаргалгые хоёр дахинһаа бага бэшээр дээшэлүүлхэ гэһэн даалгабари КПСС-эй XXI съездын шиидхэбэреэр тогтоогдоһон байха юм. Гэбэшье ниитын эдеэ хоол эмхидхэлгэдэ урда мэтэ горитой дутуунууд бии байһаар. Рязанска, Ивановска, Кировскэ, Пензенскэ, Архангельска, Новгородско, Калужска, Нермскэ областьнуудта ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай тоо удаанаар олон болоно. Совхозуудта ниитын эдеэ хоол һайжаруулха тухай парти, правительствын тогтоолнууд хангалтагүйгөөр дүүргэгдэнэ.

«Томо городууд болон промышленна центрнүүд шадар һү һаалиин, овощой ажахынуудые байгуулха тухай» КПСС-эй ЦК-гай Президиумдэ эльгээһэн бэшэг соогоо нүхэр Н. С. Хрущев кукурузаһаа продуктнуудые буйлуулан гаргаха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулаа һэн. Кукурузаһаа хоол болосотой элдэб эдеэ хоол, умда буйлуулан гаргажа болохо байгаашье һаань, энэ угаа ехэ арга боломжонь муугаар хэрэглэгдэнэ. Кукурузые эдеэ хоолдо үргэнөөр хэрэглэдэг болохо зорилго табигдана.

Коммунизм байгуулхын тулада хүн зониие ажаһуудалай талаар хангаха асуудалда эгээн ехэ анхарал хандуулха эрилтэ табигдана. Ажаһуудалай талаар хангадаг, худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай хүдэлмэриие ойрын хоёр-гурбан жэл соо эрид ехээр һайжаруулха бүхы арга боломжо Россин Федерацида бии.

Хүнгэн промышленностиин гаргадаг бүхы продукци 1962 ондо 1958 онойхитой сасуулбал 20 процентээр, эдеэ хоолой промышленностиин—33 процентээр нэмэһэн байна. Энэ үргалта долоон жэлэй түсэбэй даалгабариинхиһаа нилээд ехэ байна.

Культурна ажаһуудалай, гэр доторой хэрэглэмжын эд бараан нилээд ехээр бүтээжэ гаргагдадаг болоо.

Долоон жэлэй табадахи жэлдэ арадай хэрэглэлэй эд бараа гаргадаг промышленностиин бүхы һалбаринууд бүри түргэнөөр хүгжөөгдэхөөр хараалагданхай гээд элидхэлшэ хэлээ.

Химиие хүгжөөлгэдэ парти тусгаар анхарал хандуулна. Тэрэнэй бүтээжэ гаргаһан һайн, гоё һайхан материалнуудые совет хүнүүд бүри ехээр хэрэглэдэг болоожо байна. Россин Федерацида ехэ химиие хүгжөөлгэдэ мүнөө жэлдэ нёдондонойхиһоо 31 процентээр ехэ мүнгэ зөөри гаргашалагдаха.

Арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые бүтээдэг промышленность бүри һайнаар хүдэлхэ ёһотой. Иимээр хүдэлхэ бүхы арга боломжо бии.

Коммунизм байгуулгын мүнөөнэй шатада ажалшадые ажаһуудалай, худалдаа наймаанай талаар хангаха асуудалнуудай тусгаар ехэ удха шанартай болоһон тухай элидхэлшэ саашань тэмдэглэһэн байна.

Совет орон эрид ехээр хүгжэн дэбжэжэ байна. Манай ажабайдал болон ажаһуудалда жэл ерэхэ тудам коммунизмын шэнжэ тэмдэгүүд улам ехээр үзэгдэнэ. Совет хүнүүдэй баатарлиг ажалаар хүсэн түгэс, али бүхы талаараа хүгжэнги экономико байгуулагдаа. Манай арад зониие ажаһуудалай талаар бүри һайнаар хангаха бүхы арга боломжо мүнөө бии гээд Г. И. Воронов түгэсхэлдөө хэлээ.

Хараалһан юумэеэ дүүргэхын тулада бидэнэр бултадаа һайнаар хүдэлхэ ёһотойбди. Мүнөө Соведүүдэй үүргэ хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ болоо. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй ажал ябуулгаһаа республикын бүхы арга боломжонуудые зүбөөр хэрэглэлгэ, ажалшадые ажаһуудалай талаар хангаха асуудалнуудые хаһа саг соонь шиидхэлгэ нилээд ехээр дулдыдаха байна. Хүн зоной ажаһуудалай талаар эрилтэ хэрэглэмжые хангалгатай холбоотой бүхы асуудалнуудые советскэ аппарадай хүдэлмэрилэгшэд хойрог нобшоор, ёһо тэдыгээр хандаха ябадал гаргангүйгөөр түргэнөөр, һайнаар, оролдосотойгоор шиидхэхэ ёһотой. Энэ хадаа манай орондо коммунизм үргэн далайсатайгаар байгуулжа байһан үедэ Соведүүдэй дүүргэхэ шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болоно.

Энэ бүгэдэ арадай зорилгые Россин Федерациин Соведүүд депутадуудай, олониитын эдэбхитэйгээр хабаадалгатайгаар амжалтатайгаар шиидхэхэ гэжэ этигэжэ байһанаа нүхэр Г. И. Воронов элирхэйлэн мэдүүлээ.

Тиигээд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Г. И. Вороновой элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэ эхилээ.

Мосгоргүйсэдкомой түрүүлэгшэ депутат **А. М. Калашников,** Ленинградай горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо депутат **С. М. Верижников,** Калужска сельскэ облгүйсэдкомой түрүүлэгшэ депутат **А. И. Демидова** болон бусад үгэ хэлээ.

Верховно Соведэй үмэнэ Россин Федерациин правительствын эрхэ түлөөлэлгөөэ хүряаһан тухай РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Г. И. Воронов үдэшын заседаниин түгэсхэлдэ мэдүүлгэ хээ. Республикын правительствые байгуулха тухай асуудалай энэ сессиин үзэмжэдэ табигдаһан дээрэһээ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет өөрынгөө уялгые дүүрэе гэжэ тоолоно гээд мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Энэ мэдүүлгые зүбшөөхэ, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ажал ябуулгые һайшааха гэһэн тогтоол РСФСР-эй Верховно Совет баталан абаад, Россин Федерациин правительствын состав тухай дурадхал оруулхыень Г. И. Вороновто даалгаа.

Правительствын шэнэ составай баталагдаха хүрэтэр, өөрынгөө уялгые саашадань дүүргэжэ байхыень РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ Верховно Совет даалгаа.

РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси апрелиин 5-да хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ.

(ТАСС).

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Верховно Соведэй

ТОГТООЛ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Бюджетнэ комиссиие һунгаха тухай

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Верховно Соведэй **тогтоохонь:**

1. Бюджетнэ комиссиие 11 хүнһөө бүридүүлэн байгуулха.
2. Бюджетнэ комиссиин составта иимэ депутадуудые һунгаха:

Комиссиин Түрүүлэгшээр

Хабалов Сергей Михайловичые — Павловска һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдэ город.

Комиссиин гэшүүдээр:

Базаров Вандан Бадмаевичые — Хурамхаанай һунгуулиин округһоо депутат, Баргажанай аймаг.

Будажабэ Федор Тогочеевичые — Наушкинска һунгуулиин округһоо депутат, Гусиноозерск город.

Исаев Серафим Ивановичые—Хирпиисын заводой һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдэ город.

Калашников Кондрат Афанасьевичые — Кабанскын һунгуулиин округһоо депутат, Кабанскын аймаг.

Кожевников Михаил Антроповичые — Ехэ-Куналейн һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдын аймаг.

Лысов Валентин Федоровичые — Доодо-Ториин һунгуулиин округһоо депутат, Зэдын аймаг.

Пивоваров Николай Буиновичые — Элхиин һунгуулиин округһоо депутат, Загарайн промышленна район.

Потапова Полина Вавиловнае — Хяагтын Адагай һунгуулиин округһоо депутат, Хяагтын аймаг.

Серебренников Василий Давыдовичые — Хэрэнэй һунгуулиин округһоо депутат, Түнхэнэй аймаг.

Цыбиков Цырен Очировичые — Ара-Хэрээтын һунгуулиин округһоо депутат, Мухар-Шэбэрэй аймаг.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.

1963 оной апрелиин 1.

АРАДАЙ АША ТУҺАДА

Ленинградай «Рабочий» гэжэ фабрикын түрүү бүд нэхэгшэ Антонина Тимофеевна Красиковагай нэрэ манай орон дотор үргэнөөр мэдээжэ болонхой. Тэрэ ажалай түрүү онол аргануудые хэрэглэхэ талаар нэгэтэ бэшэ үүсхэл гаргадаг байгаа. Тэрэниие дэмжэгшэд манай орон дотор олон юм. Социалис Ажалай Герой А. Т. Красикова предприятиингаа коллективэй зүгһөө РСФСР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдээд, Ленинградай Невскэ һунгуулиин № 91 оиругһоо депутат болгон һунгагданхай. Зураг дээрэ: суг хүдэлдэг аад, тэрээнһээ жэшээ абаһан нүхэдтэеэ А. Т. Красикова хөөрэлдэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Буряадай АССР-эй аймагуудые томодхохо, промышленна районуудые байгуулха тухай

«Буряадай АССР-эй хүдөөгэй районуудые томодхохо, промышленна районуудые байгуулха тухай» РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1963 оной февралиин 1-эй Указай ёһоор Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум иигэжэ **тогтообо:**

1. Мүнөө бии байһан аймагуудай орондо доро дурсагдаһан аймагууд болон районуудые байгуулха:

АЙМАГУУД

Баргажанай аймаг, центрынь Баргажан тосхон.

Баргажанай аймагта Барханай, Баянголой, Гаартын, Дэрээнэй, Хурамхаанай, Уланай, Харамодоной сомоной Соведүүд; Баргажанай, Сүвын, Уро-Читканска сельсоведүүд; Усть-Баргажан гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон ороно.

Баунтын аймаг, центрынь Багдарин тосхон.

Баунтын аймагта, Амалагска, Багдаринска, Витимканска, Кедровско, Муйска, Уакитска, Усойско, Усть-Джилиндинска, Ципиканска сельсоведүүд ороно.

Зэдын аймаг, центрынь Петропавловка тосхон.

Зэдын аймагта Алцагай, Борьёогой, Бургалтайн, Дээдэ-Ториин, Дүтэлүүрэй, Дэрэстэйн, Енгорбойн, Үшөөтэйн, Мылэ-Бортын, Санагын, Улэгшэнэй, Утаата-Далахайн, Сагаан-Мориной сомоной Соведүүд; Белоозерско, Зэдын, Жүлтэрын, Каландарашвильска, Михайловска, Наринай, Доодо-Ториин, Хамниин, Цакирай сельсоведүүд ороно.

Кабанскын аймаг, центрынь Кабанск тосхон.

Кабанскын аймагта Батуринска, Брянска, Кабанска, Ходарын, Оймороой, Сухинска, Твороговско, Темлюйскэ, Турунтайн, Шергинскэ сельсоведүүд ороно.

Хяагтын аймаг, центрынь Хяагта город.

Хяагтын аймагта Алтайн, Ехэ-Нугын, Жаргалантын, Загастайн, Зүи-Һүтэйн, Юрөөгэй, Хүдэриин, Ноёхоной, Усть-Хирааанай, Үбэр-Зөөхэйн сомоной соведүүд; Ехэ-Хүдэриин, Ново-Селенгинскэ, Тамирай, Усть-Хяагтын, Шараголой сельсоведүүд; Сэлэн-Дүүмэ гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон ороно.

Мухар-Шэбэрэй аймаг, центрынь Мухар-Шэбэр тосхон.

Мухар-Шэбэрэй аймагта Ара-Хэрээтын, Заганай, Сутайн, Суулгын сомоной Соведүүд; Билюутайн, Бэшүүрэй, Дээдэ-Мангиртын, Гушадай, Бага-Куналейн, Мухар-Шэбэрэй, Охин-Булагай, Түгнын, Узколукска, Хонхолын, Шаралдайн сельсоведүүд ороно.

Хойто-Байгалай аймаг, центрынь Нижне-Ангарск гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон.

Хойто-Байгалай аймагта Байкальска, Верхне-Ангарска, Верхне-Заимска, Киндигирска, Чильчигирскэ сельсоведүүд; Нижне-Ангарск гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон ороно.

Түнхэнэй аймаг, центрынь Хэрэн тосхон.

Түнхэнэй аймагта Баруунголой, Жэмһэгэй, Хэрэнэй, Орлигой, Сойотско, Толтойн, Тоорын, Туранай сомоной Соведүүд; Түнхэнэй сельсовет ороно.

Улаан-Үдын аймаг, центрынь Улаан-Үдэ город.

Улаан-Үдын аймагта, Гильбэрэй, Дабаатын, Ивалгын, Оронгын сомоной Соведүүд; Ехэ-Куналейн, Гурульбын, Жирэмэй, Заводской, Хүйтэнэй, Хүрьбын, Доодо-Жэрэмэй, Доодо-Бүхэнэй, Саянтын, Тарбагатайн сельсоведүүд ороно.

Хориин аймаг, центрынь Хори тосхон.

Хориин аймагта Ашангын, Дээдэ-Хүрьбын, Нисэнгын, Хэжэнгын, Хэндын, Дунда-Худанай, Үдын, Үльдэргын, Чисаанын, Эгэтын сомоной Соведүүд; Дээдэ-Хэжэнгын, Дээдэ-Худанай, Дээдэ-Тальцын, Витимэй, Гүндын, Комсомольско, Красно-Партизанска, Нарһатын, Сулхариин, Хандагайн, Хориин сельсоведүүд ороно.

ПРОМЫШЛЕННА РАЙОНУУД

Загарайн, центрынь Заиграево тосхон.

1. Загарайн промышленна районд Доодо Элхиин сомоной Совет; Дээдэ-Элхиин, Горхоной, Загарайн, Элхиин, Шэнэ-Бэрээнэй, Хуушан-Бэрээнэй сельсоведүүд; Онохой гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон ороно.

Прибайкалиин, центрынь, Каменск гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхон.

Прибайкалиин промышленна районд Горячинска, Ильинскэ, Посольско, Таловска сельсоведүүд; Выдрино, Каменск, Селенгинск, Танхой гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхонууд ороно.

2. Хяагтын аймагта **Хяагта** город оролсохо;

Прибайкалиин промышленна районд—**Бабушкин город** оролсохо.

3. Иимэ городуудые республиканска (АССР) мэдэлэй гэжэ тоолохо:

Гусиноозерск город, Гусиноозерск городой ажалшадай депутадуудай Соведэй мэдэлдэ Галуута Нуур, Наушка, Сүхэ гэжэ хүдэлмэришэнэй тосхонуудые үгэхэ;

Закаменск город, Закаменск городой ажалшадай депутадуудай Соведэй мэдэлдэ Баянгол, Инкур, Холтосон гэжэ хүдэлмэришэдэй тосхонуудые үгэхэ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо Б. СЕМЕНОВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Л. САБУРОВ.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1963 оной апрелиин 2.

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Верховно Соведэй

ТОГТООЛ

Байгаали хамгаалха талаар Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй комиссиие һунгаха тухай

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын Верховно Соведэй **тогтоохонь:**

1. Байгаали хамгаалха комиссиие 7 хүнһөө бүридүүлэн байгуулха.
2. Байгаали хамгаалха комиссида иимэ депутадуудые һунгаха:

Комиссиин түрүүлэгшээр

Макеев Олег Владимировичые — Свердловскэ һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдэ город.

Комиссиин гэшүүдээр:

Аюров Бальжинима Тудуповичые—Витимэй һунгуулиин округһоо депутат, Хориин аймаг.

Власов Леонтий Владимировичые—Оронгын һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдын аймаг.

Еланов Семен Онгоевичые—Баргажанай һунгуулиин округһоо депутат, Баргажанай аймаг.

Жанаев Дамба Жанаевичые—Шаралдайн һунгуулиин округһоо депутат, Мухар-Шэбэрэй аймаг.

Иванова Елена Петровнае—Тэцовскэ һунгуулиин округһоо депутат, Улаан-Үдэ город.

Терехина Антонина Ивановнае—Каменска заводской һунгуулиин округһоо депутат, Прибайкалиин промышленна район.

Улаан-Үдэ город, Соведүүдэй байшан.
1963 оной апрелиин 1.

ТАСС-ай мэдээсэл

„Луна-4“ гэжэ станци ниидэһээр

«Луна-4» гэжэ автоматическа станци ниидэлгээ үргэлжэлүүлэн, һара дүтэлжэ ябана, тиигээд һарын нюруудa дүтэшэгүүр гараха юм. һарые шэнжэлэн мэдэхэ талаар зохёогдоһон программын ёһоор саашанхи ниидэлгэнүүдые хэхэдэ шухала болохо туршалганууд болон шэнжэлэлгэнүүд «Луна-4» станци дээрэһээ хэгдэнэ.

Апрелиин 3-да абтаһан телехэмжэлгын мэдээнүүдэй ёһоор «Луна-4» станци дээрэхи аппаратура һайнаар хүдэлнэ. Станцитай радио холбоон һайнаар байгуулагдана.

Апрелиин 4-дэ Москвагай сагаар 20 часта «Луна-4» автоматическа станци газарһаа 314 мянган километр холо ошоод ябана.

Жэлэй түрүүшын кварталай дүүрээд байхада

Хүтэлбэреэ шэнээр табиһанай аша үрэ

Партиин ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэри бэелүүлэн, усть-лабинецуудай жэшээгээр Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозуудай хүдэлмэришэд эдеэ хоолой зүйл элбэг дэлбэгээр абаха, гүрэндэ худалдахын тула эршэ хүсэеэ һуладхангүй ажаллана.

Мүнөө жэлдэ управлениин таряашад шэниисэ тариха талмайгаа иёдондонойхиһоо 23,5 мянган гектараар үргэдхэжэ, Эхэ оронойнгоо амбаарта 3 миллион пүүд ороохо таряа худалдаха социалис уялга абанхай. Эдэ үдэрнүүдтэ хабарай тарилгада бэлэдхэл түлэг дундаа ябажа байна. Һаяхан «Коммунизм» колхозой механизаторнууд долоон жэлэй табадахи жэлдэ ороохо таряанай үндэр баян үргаса хуряахын түлөө ажахы бүхэнэй, мүн тэдэнэй бригада, отделени, механизаторнуудай дунда социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлэе гэһэн үүсхэл гаргаад, управлениингээ механизаторнуудта эртын тарилга хүдэлмэриин 17 үдэрэй туршада һайн шанартайгаар, агротехникын заабаряар үнгэргэхэ гэжэ хандаа.

Үүсхэл гаргаһан тус колхозойхид үнгэрэгшэ жэлдэ 3803 га ороохото ургамалай га бүриһөө 18,3 центнер таряа хуряажа аймаг соогоо суурхабашье, түйлаһан амжалтаараа һанаагаа амарангүй, энэ жэлдэ бүри ехэ таряа хуряахаар шиидэбэ. Эдэнэр 5192 га ороохото ургамалай га бүриһөө 19 центнер, тэрэ тоодо 4000 гектар шэниисын газарай га бүриһөө 22 центнер ургаса хуряажа, гүрэндөө 40 мянган центнер ороохо таряа худалдахань. Мүнөө колхозой машина, техникэ болон зэр зэмсэгүүд түгэс бэлэн болонхой. Мүн үрэһэ хүрэнгэ тарилгын шанарта хүргэхэ хүдэлмэри дүүрэнтэжэ байна. «Үглөөшье тарилгадаа гарабал. бэлэмди» гэжэ механизаторнууд мэдүүлнэ.

Хабарай тарилгада бэлэдхэлые шалгаад, бии байгаа дутагдалыень байра дээрэнь усадхажа эхилһэн партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй хүтэлбэри доро ажаллаһан шалгалтын бүлэгүүд Охин-Булагай совхоз, «Забайкалец», XXI партсъездын, Логовскиин нэрэмжэтэ колхозууд гүрэн түрын энэ кампаниие муу бэшэ бэлэдхэлтэйгээр угтажа байна гэжэ тэмдэглэээ. Мүнөө колхоз, совхозуудай механизаторнууд шалгалтаар элирүүлэгдэһэн дутуу дундануудаа усадхажа байна. Жэшээнь, «Коммунизм» колхозой механизаторнуудай һайн һайхан үүсхэлэй аймагай «Ленинский путь» гэжэ газетын хуудаһанда толилогдохотойнь адли «Заганский» колхозой механизаторнууд мартын 26-да болоһон суглаан дээрээ эртын тарилгые хүдэлмэриин 15 үдэрэй туршада дүүргэхэ гэжэ хэлсэбэ. Тус суглаан дээрэ механизатор бүхэн социалис уялга абажа, хэнтэй мүрысэхэ тухайгаа зүбшөө. Мүн тэндэ тарилгада хабаадагшадай ажалай түлбэри, урмашуулха гурим шэнээр тогтоогдоо. Бүхы хүдэлмэри хоёр халаанда эмхидхэгдэхэ юм.

Мүнөө жэлдэ управлениин ажахынууд 23 мянган гектарта пропашной ургамалнуудые тарихаар хараална. Үтэгжүүлгэ мүутай полиһоо үндэр баян ургаса хүлеэһэнэй дэмы. Ушар тиимэһээ мартын 25-һаа апрелиин 25 хүрэтэр таряанай газар, сабшалан дээрэ наг шэбхэ гаргаха һара соносхохо гэһэн тогтоол управлениин парткомой бюро һаяхан гаргаа. Мүнөө ажахы бүхэндэ шэбхэ зөөхэ тусхай тракторна колоннонууд байгуулагдаад, ажаллажа эхилээ.

Үндэр баян ургасын түлөө тэмсэлэй хажуугаар мал ажалһаа ашаг шэмэ бүри ехээр абахын тула тэмсэл һуларнагүй. Энэ талаар «Коммунизм», «Путь Ленина», XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозууд, Охин-Булагай, Бэшүүрэй совхозууд управлени соогоо түрүүлнэ. Эдэ ажахынууд гүрэндэ мяха худалдаха нэгэдэхи кварталайнгаа түсэб болзорһоонь урид дүүргэһэн тухайгаа үйлэдбэриин управлени, тэрэнэй парткомдо элидхэбэ. Жэшээнь, «Путь Ленина» колхоз энэ жэлэй түрүүшын кварталда 130 центнер мяха худалдаха аад, тэрэнээ 201 центнертэ хүргэжэ, түсэбөө 154,6 процентээр дүүргээ. Энэ колхозой худалдаһан бүхы мяханай 199 центнерыень ухэршэн Илья Васильевич Фефелевэй харууһалдаг шахамалнуудаар дүүргэгдээ. Жолоошон мэргэжэлтэй энэ нүхэр үнгэрэгшэ жэлэй намар өөрынгөө һайн дураар фермэдэ ерэжэ, 52 толгой бүрүү, хашарагуудые даажа абаад харууһалхадаа, толгой бүриинь шэгнүүрые сүүдхын 800—1000 граммаар нэмээжэ шадаа. Хоёр һара хахад сагай болзор соо 52 шахамалнуудаа харууһалаад бэлэдхэлэй пунктда тушаахадань, тэдэнь тус тустаа 290—300 килограмм татаа.

Мүн тус колхозой һаалишад Анна Черных, Прасковья Чеботарева болон бусад нэгэдэхи кварталда үнеэн бүриһөө 400 литр һү һаахабди гэһэн уялгаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэбэ.

Мүнөө жэлдэ «Коммунизм» колхоз гүрэндэ 2600 центнер мяха, тэрэ тоодо 850 центнер гахайн мяха, худалдаха гэһэн социалис уялгаяа жэлэй түрүүшын үдэрһөө бэелүүлжэ эхилээ. Түрүүшын кварталда 400 центнер мяха худалдаха түсэбөө колхозойхид үлүүлэн дүүргээд, 70 центнер гахайн мяха тушаагаа. Түргэн үдэсэтэй, хямда сэнтэй гахайн мяха бүри ехээр абадаг болохын түлөө колхоз Сулхара голой эрьедэ түбхинэһэн гахайнгаа байрые шэнэлэн заһабарилжа, хүшэр хүндэ хүдэлмэриень оньһожорүүлаа. Тиигэжэ тэндэнь гахайн тэжээл буйлуулха, эдеэлүүлхэ ажал механизаторнууд Павел Красинский, Георгий Пузырев гэгшэд хэжэ үрдинэ. Мүнөө эндэ шахагдажа байһан 278 гахайнуудые дүршэл ехэтэй гахайшад Мария Варфоломеева Васса Гуслякова хоёр харууһалхадаа шэгнүүрыень сүүдхын 350—400 граммаар нэмээнэ.

Хонин бүриһөө хурьга абаха гэһэн тэмсэл хонишодой дунда мүн лэ ургэлжэлһөөр. Энэ талаар управлени соогоо «Знамя Ленина» колхозой хонишод түрүүлжэ ябана. Юуб гэхэдэ, энэ колхозой хонишод булта ажахын тоосоондо оройгоор хоёр жэл үлүүтэй боложо байна. Тиимэһээ тэдэнэр хонин һүрэгтөө бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлдээд, үбэлэй хүйтэниие, хабарай хагсууе ядамаргүй үнгэргэнэ. Хүдэлмэринь урагшатай һайн ябажа, ажалдаа амжалта түйлана. Артелиин хонишодой 16 бригада хонин бүриһөө хурьга абаха гэһэн уялгаяа дүүргэхэ дүтэлэнхэй. Жэшээнь, Ч. Гомбоевой хүтэлбэрилдэг бригадынхид 674 хониһоо 680 хурьга абажа, бүтэн бүринөөр түлжүүлнэ. Тэдэнһээ Ц. Бадмацыренов, В. Цырендоржиев, Б. Манибадараевай бригадынхид холо гээгдэнэгүй. Тэдэнэр 100 хонин бүриһөө 92—95 хурьга абаад байна. Колхозой хонишод зууһаа зуун хурьга абаха гэһэн уялгаяа заатагүй дүүргэхэбди гэжэ найдангяар мэдүүлнэ.

Антонова Анна Феофановна «Забайкалец» колхоздо гахайшанаар ажалладаг юм. Тэрэ энэ ажалда хэдэн жэл удаагаар хүдэлхэдөө баян дүй дүршэлтэй болонхой. Мүнөө жэлдэ харууһалдаг 15 гол эхэ гахай бүриһөө 16 поршоонхо абахаб гэһэн уялгаяа дүүргэхын түлөө хүсэ шадалаа гамнангүй ажаллана. Жэлэй эхинһээ хойшо гол эхэ гахай бүриһөө 9,5 поршоонхо абаа. Дүршэл ехэтэй Анна Феофановнагай гараар 145 поршоонхо абтаад, нэгэшье толгой гарзагүйгөөр ехэ болгогдожо байна. Мүн тэрээнтэй адли ажалладаг Валентина Антоновна хани нүхэрһөө хожомдоногүй. Тэрэ 10 гол эхэ гахай бүриһөө 8,5 поршоонхо абаад, баһал гарзагүйгөөр түлжүүлнэ.

Доръюун алхасатай долоон жэлэй асари ехэ түсэбэй табадахи жэлэй түрүүшын кварталые Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин түрүүшүүл ажал хүдэлмэридөө амжалта ехэтэйгээр үнгэргэбэ. Түйлаһан амжалтаяа һуладхангүй, энэл янзаараа абаһан социалис уялгаяа дүүргэхыень хүсэе.

Б. Жамбалов,
манай штатнабэшэ корр.

ИИМЭЭР ЛЭ ХҮДЭЛХЭ ЁҺОТОЙ

Мүнгэн сагаан шобхо оройтой Саяан уулын саһата мундарганuудайнье хормойдо урихан хабарай шэнжэ орожо, бургааһа шугы, уляангир модод гүлгэлөөд, багахан гол горходой мүльһэн хайлажа, хурьялан урдадаг болобо. Наранай элшэдэ дулаасажа байһан таряалангай газар ууралтана.

Ингэжэл долоон жэлэй табадахи хабарнай хүрэжэ ерэбэл даа. Эдэ үдэрнүүдтэ Түнхэнэй үйлэдбэриин управлениин Саяанай совхозой кукурузашад хабарайнгаа тарилгада бэлдэжэ, эршэмтэй шангаар хүдэлнэ. Таряалан дээгүүр үглөөнэй бүрэнхыһөө, үдэшын харанхы болотор трактор, машинын хүнхинөөн таһархаяа болинхой.

Тус совхозой нэгэдэхи отделениин кукурузашан Владимир Базаров даажа абаһан 100 гектар газартаа наг шэбхэ зөөжэ эхилһээр үнинэй. Бүхы таряалангайнгаа гектар бүридэ 15 тонно наг шэбхэ зөөгөөд, намар хахалжа бэлдэһэн 30 га дээрэнь аммиачна селитрэ адхажа тараагаад, газарайнгаа шииг нойто барихын тула борнойлжо байна.

— Таряалан дээрэ наг шэбхэ ехээр гаргахын тула соносхогдоһон һарын туршада гэхэ гү, али апрелиин 20 болотор гектар бүридэ 30 тонно шэбхэ зөөжэ үрдихэ зорилготойбди, —гээд звеное даагша нүхэр Базаров хөөрэнэ.

Эндэ наг шэбхэ зөөлсэжэ байһан хүдэлмэришэд: М. Малахов, В. Шилков, Х-Ц. Банзаракшеева, К. Гомбоева гэгшэд илангаяа оролдосотой габшагайгаар ажаллана. Тэдэнэр ехэ тэргэтэй «Беларусь» тракторaар, мүн наг шэбхэ ашаха түхеэрэлгэтэй тусхай тракторaар үдэртөө 8—10 тонно шэбхэ таряалан дээрэ гаргана. Тус звеногойхид Хэлтэгы гэжэ газарта саһанай хайлаад, шииг нойтонойнь бага зэргэ хатажа эхилхэлээр тэндээ һайрам тогтоогоод, таряалан дээрээ тараажа байна. Үндэр добо газартань насосно станци тодхоод, оролдосотойгоор уһална. Энэ хүдэлмэриие бэрхэ шадамар луговод, пенсионер үбгэн Сосор Цыренов хүтэлбэрилнэ. Мартын 27-ной мэдээгээр 33 гектар газар уһалагдаа.

Совхозой гурбадахи отделениин кукурузашан Ешэ Ардановай даадаг звеногойхид 150 гаран га таряалан дээрэ наг шэбхэ зөөжэ эхилһээр үнинэй. Мүнөө га бүридэнь дунда зэргээр 10 тонно үлүүтэй һайса нэгшэһэн шэбхэ гаргагдаад байна. Тарилгын эхилхэһээ урдахана гектар бүридэ үшөө 10 тонно шэбхэ зөөгдэхэ юм.

Эдэ хоёр звено хоорондоо мүрысэн ажаллажа, таряалангай «хатан»—кукурузые һайса үтэгжүүлһэн, элдүүрилһэн газарта зүбөөр тарижа, оролдосотойгоор харууһалан, га бүриһөө 300 центнерһээ доошо бэшэ ногоон эшэ намаа хуряахын тула хамсыгаа шамажа ороо.

Д. Янданов,
«Саяны» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

Партийна, гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша Андрей Сергеевич Бубновой (1883—1940) түрэһөөр 80 жэлэй ой гүйсэбэ.
ТАСС фотохронико.

Малаа шадамараар шахана

Бүгэдэ арадай һайндэр — Майн Нэгэнэй, мүн Буряад оронoй 40 жэлэй ойн үлэрэй хүндэлэлдэ дэлгэрһэн мүрысөөндэ оролсон, «Путь к коммунизму» колхозойхид һү, мяха болон бусад продуктнуудые ехээр абажа, гүрэндөө элбэгээр худалдахын тула эршэмтэйгээр тэмсэнэ.

Илангаяа шахамал малай гүүртынхид социалис мүрысөөндэ эрхим амжалта түйлана. Жэшээлхэдэ, дүршэлтэй малшан Павел Антонович Колмаков лаажа абаһан үхэрнүүдээ шадамараар, зүб гуримаар эдеэлүүлжэ, уһалжа, шэгнүүрыень ехээр нэмээнэ. Шахамалнуудтаа тус бүридэнь 5 килограмм үбһэ, 10 килограмм силос, 2 килограмм ороохо таряанай зүйл эдюулжэ, хаһа сагтань уһалаад байхадаа, шэгнүүрыень сүүдхэдээ 950 граммаар нэмээгээд, 100 гаран центнер һайн шанартай мяха тушаагаа. Тэрэшэлэн малшад Петр Байбородин, Арсентий Неродов гэгшэд хаража байһан үхэрнүүдэйнгээ шэгнүүрые ехээр нэмээжэ. һайнаар таргалуулна. Энээнэй ашаар колхоз гүрэндэ мяха худалдаха кварталайнгаа түсэб үлүүлэн дүүргэжэ, 310 центнер мяха тушаагаа.

Гансашье колхоздоо бэшэ, бүхы Кабанскын управлени дотор суутай гахайшан Андрей Решетов баһал эрхим амжалтатай хүдэлнэ. Байгша ондо тэрэ гансаараа 1200 гахай шахажа тушааха гэһэн уялга абаад, жэлэй эхинһээ хойшо 130 гахай шахажа, тус бүриень 80 килограмм шэгнүүртэйгээр бэлэдхэлэй пунктда ябуулаа. Мүнөө үшөө 450 гахай һайнаар таргалуулаад, хоёрдохи кварталда тушаахаар хараална.

Артелиин һаалишадшье эдэ малшад, гахайшадһаа дутуугүй амжалтатай хүдэлжэ байна. Тусхайлбал, һаалиин хоёрдохи фермынхид (даагшань В. Решетов) жэлэй үнгэрһэн 3 һарын туршада 450 центнер һү худалдаад, кварталай түсэб баһал үлүүлэн дүүргэжэ шадаа. Фермын һаалишад Анастасия Решетова, Вера Чаевская, Нина Воротникова, Мария Решетова тус тустаа үнеэн бүриһөө 550 килограмм һү һаагаа. Эдэнэр Майн Нэгэнэй һайндэр болотор гүрэндэ һү худалдаха жэлэй дүрбэ һарын түсэб дүүргэхэ зорилго табяа.

Мүн эндэхи шубуушадшье магтаалтайгаар хүдэлжэ, гүрэндэ үндэгэ худалдаха кварталай түсэб 110 процент дүүргээ.

Б. Сотнич,
манай штатнабэшэ корр.

Үнеэн бүриһөө—тугал

Манай «Дружба» колхозой гэшүүн, 50 гаран наһатай Радна Хандуева бага наһанһаа хойшо мал ажал дээрэ хүдэлнэ. Тэрэ һаалишанаар ажаллаһаар олохон жэл болоо.

Радна Хандуева 1962 ондо үнеэн бүриһөө 1500 литр һү лаажа, нэгэ нэгэ тугал түлжүүлһэн байна. Тэрэ долоон жэлэй түсэбэй табадахи жэлдэ һү бүри ехээр һааха, үнеэн бүриһөө тугал абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ зорилготой.

Радна Хандуева шэнэ жэлэй эхинһээ хойшо социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ ябана. Тэрэ эрхим ажалаараа залуу һаалишадта үльгэр жэшээ харуулна.

Д. Долгоров,
Захааминай «Дружба» колхозой гэшүүн.

32 жэл һаалишанаар

ХОРИ. Цыбикмит Рыгзенова Хэжэнгын совхозой хоёрдохи отделениин һаалиин фермэ дээрэ һаалишанаар ажалладаг юм. Нүхэр Рыгзенова эндэ 32-дохи жэлээ хүдэлнэ. Энэ хугасаа соо нилээд дүй дүршэлтэй болоо. Тэрэ жэл бүри һайн амжалта түйладаг.

Цыбикмит Рыгзенова 1962 ондо үнеэн бүриһөө 1400 литр һү һааһан байна. Мүнөө жэл даалгагдаһан үнеэн бүриһөө 2000 литр һү һааха гэһэн социалис уялга абаад, тэрэнээ бэелүүлхын тула эршэмтэйгээр ажаллажа байна.

П. Содбоев.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1963 оной апрелиин 6.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадууд: (зүүн г[...]риин түмэр замай Мысовая станциин главна кондуктор, ород эхэнэр Вера Иванов[на ...] Байгалай «Дружба» колхозой ороүсхэбэрилэгшэ, эвенка эхэнэр Анна Ильинич[на ...] риин үйлэдбэриин управлениин Анаагай совхозой хонишон, буряад эхэнэр Долж[...] Тагарова гэгшэд хөөрэлдэжэ байна.
А. [...]

Удха гүнзэгытэй, ура[н] найруулгатай зохёол хэр[...]

Коммунизм байгуулгын агуу ехэ Программые бэелүүлжэ байгаа арад түмэнэй һанал хүсэлые ханаажа шадаха, тэдэнэй мүнөө үеын ажал хүдэлмэри болон ажабайдал үнэн зүбөөр харуулһан удха ехэтэй, уран найруулгатай зохёолнууд хэрэгтэй гэжэ манай бага ехэшье, залуу хүгшэншье уран зохёолшодто мэдээжэ. Иимэл зохёолнуудые бүтээхэ тухай Коммунис парти хэзээдэшье уран зохёолшодто һануулдаг, захяа заабари үгэдэг байгаа.

Мартын наймада Никита Сергеевич Хрущевой литература, искусствын ажал-ябуулагшадта хандажа хэлэһэн үгын һүүлээр, мүн соёл суртаалай хүдэлмэриин шэнэ шатада табигдаха болоод байһан энэ үедэ уран зохёолшо бүхэн өөрынгөө зохёолдо хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ эрилтэ табижа, мүнөө үеын уншагшадай үндэр эрилтые хангажа шадаха зохёол бэшэхэеэ шармайхань лабтай.

Манай буряад литературада арад зонойнгоо түүхэтэ зам болон мүнөө үеын ажабайдалые харуулһан удха түгэлдэр романуудшье, повестьнуудшье, рассказуудшье, шүлэгүүдшье яһала олон болоjo, уншагшадые баярлуулһан байна. Амжалта арсашагүй ехэ. Тиибэшье, һэбхихэн темэдэ һали-боли бэшэгдэһэн повестьнууд, рассказууд, шүлэгүүд мүн лэ олон үзэгдэдэг. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, нэн түрүүн уран зохёолшын харюусалгата үүргэдээ хайша хэрэгээр хандан, өөртөө эрилтэ багатайгаар хандаһан дээрэһээ болоно. Мүн уран зохёолшод бэе бэеынгээ зохёолнуудые юрэнхы дээрэнь магтажа, ямаршье суглаануудай, уулзалгануудай дээрэ, статьянууд соогоошье, радио-телевиденеэршье нэгэл янзын үгэнүүдые хэлэжэ, тэрэ тэрэ зохёолшод мүнөө үеын темээр һайн зохёолнуудые бэшэнэ гэдэг заншалтай. Сохом ямар зохёолынь яахадаа һайн бэ, ямар дутуу дундатайб гэжэ тодорхой хэлэгдээгүй. Энээн дээрэһээ зарим нүхэд һанаагаа амараад, «намһаа бэрхэ зохёолшо үгы, нарһанһаа бүдүүн модон үгы» гэжэ ганса ухаандаа бодоод, һанаа амар һуужашье магадгүй.

Энээнһээ гадна, илангаяа залуу нүхэдүүд шэнэ үедэ «шэнэ формо» бии болгожо байнабди гээд, удхаараа таараха, таарахашьегүй хадань, гоё гоё үгэнүүдые, һуури байрыень хэрэгсээнгүй, уншагшадта ойлгогдохогүйгөөр хүрмэдэг. Тиихэдэнь нүгөөдэ нэгэниинь тэрэниие магтаад, «энээниие ойлгохогүй уншагша байгаа хадаа өөрынь хохи» гэжэ хоюулан хөөрэлдэжэ һууха ушар байдаг. Ямаршье уран зохёолшо өөртөө бэшэ, үргэн олон уншагшадта зорюулжа бэшэдэг хадаа нэн түрүүн хүнэй уншахын тула ямар ашаа туһатай зохёол бэшэхэбиб гэжэ мэдэхэ ёһотой. Юрэнь, уран зохёолшод бэе бэеэ магтаад хаана холо ошохоб даа, харин удха гүнзэгытэй зохёолоороо уншагшадайнгаа дура буляажа, һанал сэдьхэлыень хүдэлгэжэ, тэдэнһээл һайшаал абадаг байгаа һаань, ёһотойл шагнал ха юм.

Хэршье удха һайнтай зохёол аад, шэмэ шүүһэгүй, мохоо молхи хэлээр бэшээтэй хадаа уншагшадай дура татахагүйнь мүн лэ мэдээжэ. Манай уран зохёолшод зохёолойнгоо хэлые улы[...] руулха һай[...] тэй болгохо[...] дэлдэг гэжэ[...] шаб. Олонх[...] хадань тол[...] хар үгэнүү[...] хэдэ, уһан [...] болоно гэж[...] һанахада, [...] булаг мэтэ [...] лигые онш[...] гол шухал[...] олон оньһо[...] грамматиче[...] дэн үгөөр [...] нууд, ондо[...] бии гээшэ[...]

Энээнһээ [...] уран зох[...] хэлсэхэдээ, [...] үгэхэдөө «[...] гүй үгэнү[...] шэрпэг мэ[...] дана, теэд [...] заһаха хэр[...] наахануур [...] лёод, автор[...] табиха саг[...] модогүйгөө[...] тэдэггүй [...] уран, баян [...] гэлдэр ура[...] байхаб!

һүүлэй [...] лэнһээ эрх[...] үнгэрхэдөө [...] нал абаһа[...] хи хэлэн [...] буряад ун[...] хуулхаяа [...] буруу гэж[...] шаг хэмж[...] һан хоёр г[...] оршуулагд[...] ёһотой, ти[...] шуулгын [...] жаруулха [...] дал мүн л[...]

Арадайнгаа хүгжэмэй[...] хэрэгсэлнүүдые анхарха ш[...]

Энэ жэлэй мартын 8-да Москвада парти болон правительствын хүтэлбэрилэгшэд литература, искусствын хүдэлмэрилэгшэдтэй удаадахи уулзалгаяа хээ. Тэрээн дээрэ хамагта халуунаар угтагдаһан Никита Сергеевич Хрущев үгэ хэлээ. Тиигэхэдээ соёл сурталай, литература болон искусствын гол зорилгонуудые дэлгэрэнгыгээр тодорхойлбо. Мүн тэрэ үгэ соогоо «биднэдэ аянга һайхан, удха түгэлдэр хүн зоной сэдьхэл хүдэлгэн, нангин сэдьхэл түрүүлжэ шадаха хүгжэм хэрэгтэй» гэжэ хэлэһэн байха юм.

Хүгжэмые тэды дээрэ сэгнэһэниинь тон зүб. Юундэб гэхэдэ, хүгжэм гээшэ интернациональна юм, тэрээндэ оршуулга гэжэ хэрэггүй, ямаршье хэлэтэй арад зондо ойлгосотой. Жэшээлхэдэ, урда сагуудта ажаһууһан агуу ехэ композиторнууд: немец Бетховен, француз Бизе, итальянец Верди, ород Чайковский болон бусадай найруулгануудынь бүхы дэлхэйн арад зондо мэдээжэ болонхой.

Манай совет хүгжэм баһал һайханаар һалбаржа байна. Манай оронoй түлөөлэгшэд уласхоорондын хүгжэмэй фестивальнууд дээгүүр түрүүшын һууринуудые эзэлдэг. Композиторнуудаймнай найруулһан аялга дуунуудынь хамаг хилэ можонуудые дабан хиисэдэг...

Түрэл буряад хүгжэмнайшье үнэн бэеэ бэелжэ байнхай. Залуу композиторнууд улам бүри олошорнод. Тэдэнэр хүгжэмэй бүхы жанрнууд дээрэ бэлиг шадабаряа харуулна. Ехэ ехэ симфоническа найруулгануудшье бүтээгдэнэ.

Гэхэтэй хамта, буряад арадай хүгжэмэй инструментнүүд тухайда хэдэн үгэ хэлэхэ дуран хүрэнэ. Жэшээлхэдэ, буряад хүгжэмэй гол шухаг зэмсэг болохо хуурые абаад үзэе. Энэ хуур эртэ урдын сагта ажалша малша зонуудай дунда бии болоһон түүхэ домогтой. Тэрэ болбол арад зоной ажабайдалтай тон таарахай, ехэ найр наадан дээрэшье, үргэн талынгаа бэлшээреэр адууһа малаа манажа, гансаархнаа ябаһан малша хүндэшье хэрэгтэй байгаа ха юм. Тэрэниие «асатай модото гэпүүһээр, алаг мориной хилгааһаар» урладаг байгаа юм. һүүлшын жэлнүүдтэ хуурые һайжаруулхын тулада ехэхэн оролдолго хэгдээ. Тэрэниие олон дахин заһажа, танихаар бэшэ ондоо болгожорхёо. Хүбшэргэнүүдые нэмэһэн, гриф-барюулыень заһаһан, декыень ондоо болгоо. Энэ олон хубилалтануудай һүүлдэ тэрэмнай абяа суурягаараашье, газла түхэл дүрсөөрөөшье хоёрой хоорондо—хууршье бэшэ, скрипкэшье бэшэ болошоо. Тиигээд байхадаа хүгжэмэй талаар ехэхэн эрдэм бэлигтэй зонууд тэрээгээр наадажа шадаха байна. Харин тиимэ һургуулигүй зонууд яахаб? Тэдээндэ гэжэ ондо ондоо хууринуудые хэбэл һайн байгаа. Ушар иимэһээ мүнөөнэй буряад зоной хуурые ямар нэгэ энэ гэхэ эталонуудтай болгохо хэрэгтэй. Тиигээд лэ эдэ хуурнуудые гоё һайханаар, үнэгүйгөөр, олоор дархалха саг ерээ.

«Хуураар яажа наадахаб?» гэһэн методическа заабари ном мүнөө болоторoo хэблэгдээгүй байһаниинь халагламаар. Энээн тухайда «Буряад үнэн» газетэдэ Л. Банзарханов, Н. Данзанов гэгшэд һаяхан бэшээ һэн. Тэдэнтэй һаналаа нэгэдэнэб.

Хуур дээрэ наадаха эрдэмые зааха һайн багшанар гэжэ үгы тооной. Тэрээнһээ болоjo хуур дээрэ наадахые һургаха хэрэг тон муугаар ябуулагдана[...] байдаг хүгж[...] класс гэжэ [...] эхин шаты[...] раар наа[...] һаань һай[...] тернат һург[...] заһбал яха[...] училищину[...] мэй хэшэ[...] дээрээ ганса[...] руулхаһаа [...] гүй. Тэдэна[...] наадхуулжа[...] той байгаа, [...] хүгжэмэй [...] дай АССР-[...] областиин [...] тиин Агын [...] дай буряад [...] һайн һэн.

Угтаа [...] эстрадна [...] бии юм [...] тобол, али[...] жэмые гоё[...] шадахал. [...] мүүдые [...] зиторнууд [...]

Манай [...] мони, ан[...] хууршад [...] бэлигые [...] гыень [...] курснууды[...] байхада [...] тэй, хуур[...] пьесэнүүд[...] хо байгаа, [...]

Энээнһэ[...] гаа хүгжэ[...] хуур, тэр[...] шаанза [...] болообди.

…зар-баялигай эхэ, ажал-түрэнэй эсэгэ
(К. Маркс)

…һалхинай хүсэндэ дайрагдажа, газарай хүрьһэнэй гэмтэхэ, …й хүрьһэнэй элһэндэ абтаха ябадалтай үргэн тэмсэл хэхын …аяхан научно-үйлэдбэриин үргэн конференци Улаан-Үдэдэ …эрбэ.
…й хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай тэмсэхэ конференцидэ хабаа…гэжэлтэдэй дурадхал, һанамжанууд энэ хуудаһанда …бо.

…н хүсөөр бэелүүлэгдэхэ хэмжээн

(БКНИИ-гэй директор, геолого-минералогиин эрдэмэй доктор О. Б. МАКЕЕВ)

… С. Соболе… тодорхойлһоной … хүсэндэ дайраг… хүрьһэнэй гэмтэ… …аа СССР-тэ …5 миллион тон… …анда урадхуу… … Энээнтэй хам… … азот, 593 мян… …тэр фосфор, 12 … тухай кали … юм.

…бликын ехэ га… … уһанай хүсэн… …элһэндэ абтадаг … Хяагтын, Зэ… …Лэбэрэй, Барга… …риин управле… …хинһаа хүрьһэн … Түнхэнэй, Ка… …н-Үдын, Хяаг… …нүүдтэ уһанай … …эн мүн лэ го… …энги.

…най республи… хүрьһэнэй гэм…тэхэ ябадалтай ехэ тэмсэл хэхэ шухала болонхой. Тодорхойлбол, эмхидхэлэй ажахын, агротехническэ, фитомелиоративна (ургамалнуудые хэрэглэжэ, хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй тэмсэхэ арга), инженернэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала.

Республикын газарай хүрьһэнэй гэмтэһэн бүхы зононуудта, тодорхойлбол, ехээр гэмтэһэн хүрьһэтэй газарта, эрид хадын ташалангаар, элһэтэй газарта, жалга яаматай газарта зорюута модо тариха хэрэгтэй байна. Гадна, газарай хүрьһэнэй гэмтэһэн зононуудта үбһэ ногоо, тэрэ тоодо олон жэлэй ногоо тарижа, сабшалан болгохо ушартайбди.

10—15 градусһаа эрид ташалантай газарта нэгэ жэлэй хүдөө ажахын ургамалнуудые тарихын түлөө атар тунга газар хахалхые хорихо.

Республикымнай хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ газарай хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай тэмсэхэ гээшэ шухалын шухала удхатай болобо. Тиимэһээ бүхы партийна, советскэ органууд, научно-шэнжэлхы, ой модоной ажахын эмхи зургаанууд, һургуулинууд энэ шухала хэрэг шиидхэлгэдэ бүгэдөөрөө эдэбхитэйгээр хабаадаха ёһотой.

Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлдэхэ министерство, үйлэдбэриин управленинүүд, колхоз, совхозууд, ой модоной ажахынууд газарай хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй бодото тэмсэл хэхэ уялгатай.

Хамтынгаа хүсөөр газарай хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй бодотоор тэмсэхэ саг болобо.

Ой модо бодомжотойгоор отолхо

(Хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат, Майкоп городой заповеднигэй ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ И. И. ХУТОРЦОВ)

Буряад орондо 1,3 миллиард кубометр тухай ой модон бүхыдөө бии. Һүүлэй үедэ жэл бүхэндэ 6 миллион кубометр модон отологдоо. Ондоогоор хэлэхэдэ, 45—50 мянган гектар талмайн ой модон жэлдээ отологдожо һаладаг байха юм.

Гэхэ зуура, бодомжогүйгөөр ой модоной отологдодог дээрэһээ газарай хүрьһэн гэмтэдэг байна бшуу. Тиигээдшье ой модоной отологдоһон газарта газарай хүрьһэнэй гэмтэдэг ушарые эрдэмтэд гүнзэгыгөөр шэнжэлээгүй байна.

Леспромхозуудта ажалладаг хүнүүд тусхай заабариин ёһоор модо отолхо уялгатай болоно. Гол горхоной, булагай эрье шадарай, эдээндэ дүтэхэн байһан модо отолон һалгажа болохогүй. Огородой, таряалангай, нуга сабшалангай, бэлшээриин дүтэхэн оршодог хадын ташалангуудай, 30—35 градус, дээшэшье эридтэй хадын урда талын ташалангай, хада, шэлын, гүбээгэй оройн модонуудые, түмэр харгын станциин, һуурин газарнуудай, районой түбүүдэй, промышленна городуудай ойро тойронхи ой модо огтолон отолжо болохогүй байна.

Ой модоной ажахынуудай хүдэлмэрилэгшэд ой модо түймэрһөө хамгаалха, ой модо зүбөөр ашаглан хэрэглэхэ гэжэ оролдохо уялгатай болоно.

Манай үйлэдбэриин управлениин газар нютагууд республикымнай бусад зононуудта орходоо һураггүй гандангы байдаг. Шииг нойтоной 65—70 процентнь июль, август, сентябрь һарануудта ородог. Үбэлэй һарануудташье саһан бага, саһанай зузаанинь 5—10 сантиметр болодог байна.

Хабартаа, зун эртүүр (апрель—июнь) управлениин харьяата газар нютагуудта шанга һалхин буудаг.

Эдэ шалтагаануудһаа боложо газарай хүрьһэн ехээр гэмтэдэг юм. Даб дээрэ тоожо гаргаһанай ёһоор, Хяагтын үйлэдбэриин управленидэ 17740 га хахалагдадаг газарай, 20200 га бэлшээриин хүрьһэн гэмтэнхэй. Пограничнa, Хяагтын, Сэлэнгын совхозуудай, «Эрдэм» колхозой газарай хүрьһэн илангаяа ехээр гэмтэһэн байна бшуу.

Шамдуулхаар болоһон хэрэг

(Хяагтын үйлэдбэриин управлениин главна агроном А. А. НИКИТИН)

Гэбэшье, газарай хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй тэмсэхын зорилгоор шэнжэлэлгын тон багахан ажал хэгдэнхэй, хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй тэмсэхэ тухай бирагай ажал хэгдээшьегүй байһаниинь гэмшэлтэй.

Мүнөө үедэ манай үйлэдбэриин управлениин хүдэлмэрилэгшэд газарай хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй бодото тэмсэл хэхээр шиидэ… Тиигэжэ хүрьһэнэй гэмтэлгэдэ нүлөөлдэг хэмжээнүүдые тодорхойлон элирүүлжэ байнабди. 4-5 жэл болоод лэ ташалан газарые хүндэлэн нэгэ дахин хахалха, паар хахалхадаа ташалангыень хүндэлэн заабол хоёрдохёо хахалха, ташалан газарта суглараһан уһа урадхуулха ханаабуудые түхеэрхэ, жалга яама, нүхэ һүбэ жэгдэлэн һалгаха, эртэ хабар борнойлго хэхэдээ газарай хүрьһэ нягтаруулан дараха, жэгдэлхэ, хахалалга тарилга хоёрой хоорондохи забһаралалгые тон богонихон болгохо, шадаал һаа тарилгаяа эртэ хэхэ, гэмтэһэн хүрьһэтэй газарта үрэһэ хаяха нормые дээшэлүүлхэ, иимэ газарта органическа үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ, газарай элһэндэ абтахагүйн түлөө модо тариха болон бусад тусхай хэмжээнүүд бэелүүлэгдэжэ эхилхэнь.

Иигэжэ газарайнгаа хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай дары тэмсэл эхилжэ, хүдөө ажахын продуктнуудые бүри элбэг ехээр абадаг болохо зорилгоёо бэелүүлхэбди.

Бодото хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй

(Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин главна агроном А. Г. НАЗАРОВ)

Манай эндэхи эрхэ байдал онсо өөрэ шэнжэтэй. Юуб гэхэдэ, хуурайшаг аад, хабарай сагта ехээр һалхин буудаг дээрэһээ газарай хүрьһэ гэмтээдэг байна ха юм. Манай үйлэдбэриин управлениин газар дайда хадаа эгээл иимэ байгаалитай, сагайнь уларил хуурай гээшэ. Дунда зэргээр жэлдээ 241 миллиметр нойтон ородог байна.

Манай управленидэ 476 мянган гектар газар бии юм. Тэрэнэй хахадынь хүдөө ажахын эдлүүриин газар. Хахалагдадаг газараймнай 5 процентнь элһэн болоно. Бүхы газараймнай 42 процентнь һалхинһаа, уһанһаа боложо гэмтэдэг юм. Энээнтэй тэмсэхэ тодорхой хэмжээнүүд мүнөө хүрэтэр үшөөл абтанагүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бодотоор бэелүүлхэ хэмжээнүүдые хараалхаар саг тулаа.

Бидэнэр агротехническэ хэмжээнүүдһээ эхилээд, энэ талаар хүдэлмэри ябуулжа захалхамнай. Мүнөө пропашной ургамал таридаг ёһо гурим орон доторнай дэлгэржэ эхилэнхэй. Манай эндэ ногоо таридаг гурим бүрин хүсэдөөр дэлгэрэнги байһан бэшэшье һааб даа. Тиигэбэшье, иимэрхүү юумэн байһан гээшэ. Сэбэр паар үлүүсэ ехээр баригдадаг байгаа. Манай управлениин хахалагдадаг газарай 25 процентнь иимэ паар байдаг һэн. Мүнөө жэлдэ бидэнэр горитой шэнэ газар ашаглаха болонобди. Энээнээ хахалхадаа агротехническэ заабари наринаар сахиха шухала.

Газарай хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай тэмсэхэ заабаринууд зохёогдоогүй. Жэшээнь, мал адуулга гуримшуулха, модо һуулгаха, модо зүбөөр отолдог болохо мэтын хэмжээнүүд хараалагдаха зэргэтэй гээд һанагдана.

Бидэнэр, агрономуудай, бэелүүлжэ боломоор агротехническэ хэмжээнүүд тухай хэдэн үгэ хэлэлтэй. Тарилга хэхэһээ урид, эртэ элһэлиг хүрьһэтэй газар хахалалтагүй. Тарилга хэхынгээ урда тээхэнэл хахалбал, дээрэ гэжэ һанагдана. Мүн газарай хүрьһэ катогоор жэгдэлхэ гээшэ тон шухала хэмжээн гэжэ тодоронхой. Шэниисэ, хара таряае эртэ тарихада һайн. Мүн тариха нормыень ехэдхээд, үрэһыень гүнзэгыдэ тариха шухала. Һалхинда үлеэлгэжэ гэмтэдэг хүрьһэтэй газарта тариһан таряанай ургаса хүрьһэнhаа дээгүүр хадахада һайн гэжэ ажаглагданхай. Иимэ хэмжээнүүдые бидэнэр абажа эхилхэбди.

Газарай хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай тэмсэл гуримтайгаар ябуулхаар саг болоо.

…ютагай онсо шэнжэ хараадаа абалтай

(К. А. Тимирязевай нэрэмжэтэ Москвагай хүдөө ажахын академиин аспирант Н. Б. НАМЖИЛОВ)

…үйлэдбэриин управ… …рэ газарай хүрь… … тэмсэхэ талаар … байгаа. Энээн… …аглалта хэгдээ. … колхоз, совхозуу… газарай 90 про… …айрагдажа гэмтэ… … Хунтэйн тала … …айрагдана. Эгээл … …агай онсо шэн… … газарай хүрь… …ала. Бүгэдэндэ эли энэ заабарие хазагайруулһанай гэмээр Баргажанай үйлэдбэриин управлениин олон ажахын полинуудай хүрьһэн үрэжэл муутай болоо. Жэшээнь, Дэрээнэй, Хурамхаанай совхозуудай, XXII партсъездын, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозуудай гэмтэлдэ ороһон, элһэндэ абтаһан газар жэл бүри ехэ боложо байна.

Эдэ бүгэдын гол шалтагаан хадаа онсо шэнжэ хараадаа абангүй газар ашаглаһан ушар болоно.

Жэл бүри шаблаатай плугаар газараа хахалаад, паараа дисктэй лущильнигаар олон дахин элдүүрилхэ, заримдаа эдэл зэмсэгээрээ паар ба намарай паарые тарилгын урда тээ дахин элдүүрилхэ, шаблаатай плугаар хахалагдаһан паараа дахин хахалха гү, али хоёрдохёо хахалха мэтын элдүүрилгэ олон дахин хэхэдэ бороо хура багатай зонодо газарай хүрьһэ муудуулдаг байна ха юм. Энэ хадаа газарай хүрьһые һалхинда үлеэлгэжэ гэмтээдэг гол шалтагаануудай нэгэн болоно. Баргажанай эрхэ байдалда энэ асуудалай шухала болоод байһан тула К. А. Тимирязевай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын академи партиин XXII съездын нэрэмжэтэ колхоздо 1961—1962 онуудай туршада газарай хүрьһэ элдүүрилхэ олон янзын арга туршажа үзэһэн байгаа.

Иимэ туршалгануудые хэһэнэй эсэстэ иимэ тобшолол хэмээр. Шаблаатай плугаар хахалаад, паар ээлэгдэһэн дээрэ ургамал тарихада ехэ ургаса абтана. Хэрбээ сэбэр паар бариха гээ һаа, хабартаа, зундаа гүйхэнөөр хахалаад, намартаа шаблаагүй плугаар хахалхада дээрэ гэжэ туршалга харуулба. Шаблаатай плугаар хахалаад сэбэр паар байлгахада аша үрэ багатай гэжэ мүн тодорбо. Юуб гэхэдэ, шаблаатай плугаар хахалаад сэбэр паар байлгахада газарай хүрьһэн жэгтэйгээр хатадаг байна.

Агротехникые наринаар сахижа, газарай хүрьһэ зүбөөр элдүүрилбэл, ээлэгдэһэн паар дээрэ тариһан шэниисэ һайн ургаса үгэхэ. Сэбэр паар барихаяа болижо, тус управлениин колхоз, совхозууд ехэ гаргашагүйгөөр малай тэжээлшье, ороoho таряа ехээр абахаһаа гадна, мүн газарайнгаа хүрьһэ һалхинһаа аршалжа шадаха жэшээтэй.

…анай гэмтэлгэһээ тохёолдоһон …ойдоо 10 процент хараанай …эжэ, хүрьһэнэй гэмтэхэ ябада…оогоод, газарай хүрьһэ һайжа…олохо байна.

…он һалхи халхалдаг

(…шалгын станциин ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ, …ахын эрдэмэй кандидат А. М. ОСТАНИН)

…шалгын стан… … газарта модо … …агдаһан бай… …энэ зургаание … …рид эндэ тала … юм. Ургама… …н байһан. Та… … хуурай, бороо … …упаниинь доро… …эн.

…да зэргээр 251 …раатай бороо … жэлдээ бүри… …о ородог һэн. …рьһэн элһэлиг. …ртаа эндэ ехэ … юм. Һалхинда … …зарай хүрьһэ… …н тулада 29 … модон һуулгаг… … Гол түлэб нар… …гдаа һэн. Хээ… …һан нарһанай … …асаржа һуул… …зарай хүрьһэ… … хабар модо … …и. Майн дүүрэ… …эри үргэлжэ… …бди.

…о аргаар модо …даа. Нэгэ нэ… …д зуруудаар, …аар һуулгадаг …бан ондоо аргын һүүлшынь хоёр һайн байһанаа харуулба. Жэшээнь, зурууд зуруудаар модо тарихадаа—зурытар газар хахалаад, тэрээн соогуураа һубарюулаад мододые һуулгадаг байгаабди. Иигэжэ 10 километр тухай газарта модон һуулгагдаа юм. Энэ арга яһала һайн байгаа. Юуб гэхэдэ, тариһан модоной 80 процентнь газартаяа абалсаһан байна. Мүн уурхайнууд соо тарихадашье баһал модон ехэ ургасатай, газартаяа абалсахадаа һайн байба.

Олон ондоо түрэлэй модо һуулгаад ажаглахада, уляангир богони наһатай байба. 15-тай болоходоо гантажа эхилдэг, тиигэһээр удаан болодоггүй, хаташадаг юм байна.

Юрэнхы дээрээ модо тариха гээшэ газарай хүрьһые һалхинһаа аршалха талаар яһала һайн хэмжээн гэжэ энэ дүй дүршэл харуулба. Нарһа, шэнэһэн мэтын мододые тарибал һайн, ута наһатай, газарайнгаа хүрьһэнтэй бэлээр абалсадаг гэжэ тобшолол хэмээр байна. Эгээл имэһээ модо тарихал хэрэгтэй.

…хой шэнжэлэлгэнүүд хэгдэнэ

(…нуудай академиин географиин институдай научна хүдэлмэрилэгшэ С. И. Сильвестров)

…һаа, газарай …илгааһаа, гео… …байдалһаа, ур… …энэй онсо ил… … хайшан гэжэ … мүнөө үеын …энэй гэмтэлгэ …на. Тиимэһээ …усхайта газар …нсо байдалтай …алаһаань һай… …рэгтэй боло… лон хэлэбэл, хүрьһэнэй хайшан гэжэ гэмтэдэг илгаануудаарнь СССР-эй газар 1961 ондо тус тус районууд болгожо хубаагдаһан юм.

Тиигээд тусхай районуудта хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй бодото ямар тэмсэл хэхэб гээд тодорхойлон шэнжэлэгдэжэ байна.

…энэй гэмтэхэ …хэ географи… …ринууд тухай …СР-эй Наука… …н географиин …һоо хойшо …ай. Тодорхой…

СССР-эй Наукануудай академиин географиин институдай эрдэмтэд эдэ шэнжэлэлгэнүүдээ улам тодорхойлон гүнзэгырүүлжэ, хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай бодото тэмсэл хэжэ, газарай хүрьһые һайжаруулха хэрэгтэ хубитаяа оруулха хүсэлтэй.

Газарай хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалтай тэмсэхэ асуудалаар болоһон научна үйлэдбэриин конференциин зал соо.
Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Һубаг, ханаабуудые зүбөөр хэрэглэхэ

(Буряадай хүдөө ажахын институдай доцент В. Е. КОЗЛОВ)

Элһэлиг газартай манай республикын ехэ газар уһанда абтажа, хүрьһэниинь ехээр гэмтэдэг гээшэ. Байгаалиин энэ гэмтэлые һэргылхэ, тогтоохо хэмжээнүүд олон янзын байха, абтаха зэргэтэй. Эдээнэй зариман хадаа уһалууриин системэ болоно. Энээниие зүбөөр хэрэглэхэ, газараа заабариин ёһоор уһалха шухала. Манай республика дотор уһалууриин ханааб, һубагууд 6 мянга шахуу километр болодог юм. Мүн уһалууриин бэшэ барилгануудшье олон. Эдээниие буруугаар ашаглаһанай гэмээр газарай хүрьһэн гэмтэнэ, илангаяа уһалагдадаг газарта хүрьһэнэй гэмтэл болоно. Зарим нютагуудта ханааб, һубагуудһаа уһа гэнтэ ехэ ехээр табиһанайнь гэмээр эдлүүриин газар гэмтэлдэ ороно. Мүн газарай хүрьһэндэ үтэгжүүлгэ хэгдэнэгүй.

Эдэ бүгэдэн дээрэһээ харахада, газарые лиманна аргаар уһалдаг болобол һайн гэжэ дүй дүршэл харуулба. Юуб гэхэдэ, энэ арга хадаа газар уһалхада эгээл бэлэн арга мүн болоно.

Тошон халяаха гээшэ газарай хүрьһэнэй уһанһаа гэмтэхэ ябадалые һэргылхэ нэгэ шухала хэмжээн гэжэ тодоронхой. Үбэлдөө тошон халяаһан газарта газарай хүрьһэн гэмтэдэггүй гэжэ колхозуудай, түрүү луговодуудай дүй дүршэл харуулба. Республикын олон колхоз, совхозууд жэлһээ жэлдэ тошон халяадаг дүршэлтэй болонхой. Энээнэй ашаар ехэ хэмжээнэй газар уһалагдана. Ушар иимэһээ энэ һайн арга хэрэглэдэг болохо шухала гээд һанагдана. Республикын колхоз, совхозууд энээндэ анхаралаг хандуулаа һаань һайн бэлэй.

Уһалууриин ханааб, һубагуудые хододоо сэбэр байлгаха гээшэ ажахыда ехэ удхатай шанартай байна. Юуб гэхэдэ, эдээниие сэбэрлэхын тулада жэл бүри хэмгүй ехэ зөөри, хүсэн гаргашалагдадаг байна.

Газар зүбөөр уһалха гээшэ хүрьһэнэй гэмтэхэ ябадалые һэргылхэ хэмжээн байһан туладань уһалууриин барилгануудые эрхилхэ шухала. Мүн газар уһалхын тулада ажахынуудта байһан уһа сасадаг түхеэрэлгэнүүдые хэрэглэлсэбэл туһатай байха һэн. Энээнтэй хамта нютаг нютагуудта байһан гол горхонуудһаа газар уһалха хүдэлмэри эмхитэйгээр ябуулха шухала. Эдэ мэтээр уһанай ажахые гуримтай болгобол, ороoho таряанай, үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэ арга боломжо республикада бии гээшэ.

„Хүрьһэнэй гэмтэлгэ хүдөө ажахыда тон ехэ хохидол ушаруулдаг.“
Н. С. ХРУЩЕВ.

Эрдэмтэн В. В. Звонковой тоолон тодорхойлһоной ёһоор, газарай хүрьһэнэй гэмтэһэнһээ жэл бүхэндэ СССР-тэ 10 миллиард түхэригэй хохидол ушаруулагдана. Харин манай республикада жэлдээ, даб дээрэ тооложо гаргаһанай ёһоор, 1, 5 миллион түхэригэй хохидол хэгдэнэ бшуу.

Элһэ тогтоохо

(Хяагтын лесхозой директор В. Л. ПАНКРАТЬЕВ)

Манай лесхоз республика дотороо эгээл бага модотой юм. Газарайнгаа нюруугай, хүрьһэнэй бүрилдэхэ талаар эндэхи газар хоёр тад ондоо шэнжэтэй. Баруун хажуунь талалиг, зүүн хажуунь хадатай үндэр газар юм. Сагайнь уларил мүн лэ онсо илгаатай, сүүдхэ соогоо ехээр хубилдаг—гэнтэ хүйтэрдэг, дулаардаг. Бороо хурашье ороходоо жэгдэ бэшэ, зундаа, илангаяа түрүүшын хахад соо, хуурай аад, ехэ уһатай аадартай, хойто, баруун-хойто зүгэй һалхитай байдаг. Ургамалай ургажа эдеэшэдэг саг 150 үдэр тухай болодог. Жэл соо ородог шииг нойтоной 70 процентнь дулаанай сагта, илангаяа июль—август һарада ородог юм.

Манай лесхозой баруун захадань 7 мянга шахуу гектар газарай элһэн урдажа байдаг, тэрэнэй ехэнхи хубинь колхоз, совхозуудай мэдэлэй газар. Урдажа байһан элһэтэй газарай 70 процентнь Пограничнa, Хяагтын совхозуудай дэбисхэр дээрэ байдаг юм. Жэл ерэхэ бүри элһэн улам түрижэ байна. Теэд эдэ ажахынуудайшье, Хяагтын үйлэдбэриин управлениин хүтэлбэрилэгшэд ямаршье хэмжээ абанагүй.

Зөөжэ ябаһан элһэ тогтоохо зорилгоор бидэнэр Хяагта шадар Ногоон-Булаг гэжэ газарта модо тарижа туршаһан байгаабди. Эндэ тариғдаһан модон һайнаар ургаһан байгаа. Хэрбээ эдээние гэмтээгээгүй һаа, һуулгагдаһан модоной 90—95 процентнь газартаяа абалсаха байна гэжэ дүй дүршэл харуулба. Зөөжэ ябаһан элһэ тогтоохо талаар лесхозой ябуулдаг хүдэлмэри ехэнхидээ бар хүсөөр хэгдэдэг гэжэ тэмдэглэе. Эгээл иимэһээ энэ хүдэлмэри дэлисэ багатай гээшэ. Хэрбээ механизмуудтай байгаа һаа, элһэ тогтоохо талаар ехэ хүдэлмэри хэжэ боломоор байгаа.

Энээнтэй хамта Буряадай эрдэмшэнжэлэлгын институдай хэдэн хүдэлмэрилэгшэдэй хэжэ байһан ажал тухай хэдэн үгэ хэлэлтэй. Туршалга хэдэг эрдэмтэд ехэнхидээ элһэнэй географи, түүхэ, тэрэнэй шэнжэ шанар тухай ехэ туршалга хээд, зөөжэ ябаһан элһэ тогтоохо талаар бодото хүдэлмэри багаар ябуулна гэжэ онсолон хэлэлтэй. Энэ хүдэлмэри ябуулдаг эрдэмтэ А. Д. Ивановой хүтэлбэри доро туршалгын хүдэлмэри Хяагтын лесхозой хүсөөр ябуулхые дурадхаһан байгаабди. Теэд энэ дурадхалнай мүнөө хүрэтэр шиидхэгдээгүй байһаар.

Зөөдэг элһэ тогтоохо хүдэлмэри үргэн дэлисэтэйгээр, оньһон техникын хүсөөр ябуулхаар саг болоо. Энэ талаар Хяагтын лесхозые туршалгын ажахы болгоо һаа таарамжатай бэшэ юм гү.

60 гаран жэлэй саада тээ элитэ эрдэмтэ академик Обручев Буряад ороной элһэ тодорхой һайнаар шэнжэлээ һэн. Энээнһээ хойшонхи саг соо шэнжэлэлгын ехэ хүдэлмэри хэгдэһэн байха. Тиигэбэшье, энэ талаар хэгдэһэн бодото хүдэлмэри манай сэдьхэлые ханаанагүй. Хөөрэлдөөнһөө бодото хэрэгтээ ороходоор саг болоо. Энэ үргэн конференци иимэ үргэн хүдэлмэриин эхин болохо бэзэ гэжэ найдахаар.

Буряадта газарай хүрьһэнэй гэмтэжэ байһан тухай эрдэмтэд үни сагһаа хойшо шэнжэлдэг һэн. Тодорхойлбол, Н. Спафарий (1675), П. С. Паллас (1773), Г. Радде (1858), Н. А. Крюков (1896), Н. Бутович (1898), Н. И. Разумов (1899), В. А. Обручев (1912), С. П. Кузнецов (1913), Л. И. Прасолов (1927), С. В. Зонн (1934), К. П. Соловьев (1948), И. И. Цешковский (1948), мүн Р. Шпинер, Л. Правдин, Н. Дылис, И. Хуторцов гэгшэд шэнжэлһэн юм.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи ноҕ…
1963 оной апрелиин 6.

ШЭНЭ КОМИТЕТ

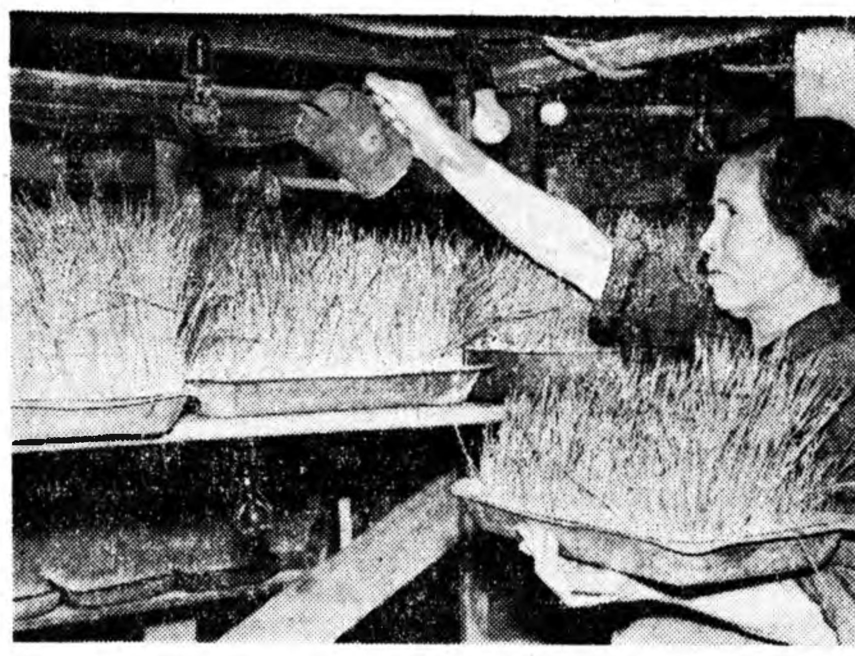
«Бурстрой» трестын барилгын эмхи зургаануудта хүдэлдэг профсоюзай гэшүүдэй конференци болобо. Тоосоото элидхэлээр үгэ хэлэгшэд коммунизм байгуулжа байһан үе сагта профсоюзай үүргын али зэргээр дээшэлжэ байһан тухай тэмдэглэбэд. Тиигээдшье Улаан-Үдын барилгашад һүүлэй үедэ нилээд ехэ юумэ хэһэн байна. Жэшээнь, гансахан үнгэрһэн 1962 ондо «Бурстрой» трестын барилгашадай гараар һургуулиин гурбан байшан, хүдөө ажахын институдай һуралсалай томо ордон, эмнэлгын эмхи зургаануудай байха гэрнүүд бодхоогдоо, долоон километр утатай газар доогуур уһа дамжуулдаг сорго, 12 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд ашаглалгада оруулагдаа.

Трестын хүдэлмэришэдэй дунда шэнэ юумэ үүсхэгшэд, ажалай түрүүшүүл үдэрһөө үдэртэ олошорно. Сергей Братчиковай, Кара Ахадовай, Юрий Изаксоной хүтэлбэрилдэг барилгашадай коммунис ажалай коллективүүд гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэйнүүд.

Гэхэтэй хамта үгэ хэлэһэн модошо дархан нүхэр Лановский, бригадир нүхэр Бабаев, прораб нүхэр Банщиков болон бусад барилгын комитедэй, мүн тэрэшэлэн тэрэнэй түрүүлэгшэ нүхэр Семеновой ябуулжа байһан хүдэлмэридэхи дутуу дунданууд тухай эрид шүүмжэлэл хэбэ. Эмхидхэлэй болон политико-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри хангалтагүйгөөр эрхилнэ, үйлэдбэритэй нягта холбоогүйгөөр хүдэлнэ гэжэ тэндэ тэмдэглэгдэбэ.

Конференци профсоюзай барилгын комитет ба шалгалтын комиссиие шэнэдхэн һунгаба, ажал ябуулга һайжаруулха талаар дэлгэрэнгы хэмжээ ябуулга хараалан баталаа.

А. Шулунов.

Южна тосхондохи шубуунай фабрикын шубуушад шэмэтэ ногоо гидропонно аргаар ургуулдаг боложо, тэрэнь сүүдхэдөө хоёр сантиметр хүрэтэр ургана. Тахяан ууд шэмэтэ ногоо эдихэдээ һайнаар үндэгэлнэ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Варвара Батурина ажалдаа.

С. Балдуевай фото.

ГАЗАРЫЕ ТОЙРОН ДАБШАДАГ ҺАРА

Советскэ наука һара тээшэ дүрбэдэхи рейс хэбэ. «Луна-4» гэжэ планетэнүүд хоорондын станци дээрэхи научна аппаратура һара тухай шэнэ мэдээнүүдые бидэндэ үгэхэ байна. Газарай дахуул тухай эрдэмтэдтэ юун мэдээжэ болонхойб?

Һарын диаметр 3.473 километр юм. Энэнь газарай диаметрэй дүрбэнэй нэгэ хубиһаа бишыхан ехэ болоно. Һара газарта орходоо зургаа дахин хүнгэн. Һарын нюруу Ази түбиин талмайн шэнээн болоно.

***

Газарһаа һара хүрэтэрхи дунда зэргын зай 384.400 километр юм. Һара Газарые тойрон жомбогор түхэлтэй замаар дабшадаг дээрэһээ, эгээн холонь 405.500 километртэ, эгээн дүтэнь 363.300 километртэ дабшадаг юм.

***

Газар дээрэһээ һарын үреэһэн хажуунь хододоо харагдажа байдаг. Юуб гэхэдэ, өөрынгөө голые тойрон эрьедэг саг, Газарые тойрон эрьедэг сагтай тэн байна бшуу.

***

Газар дээрэ 60 килограмм болодог хүн һара дээрэ пружинна шэгнүүрээр шэгнүүлхэ болоо гээшэ һаа, багсаахада 10 килограмм татаха зэргэтэй. Һарын татаса газарай татасада орходоо һураггүй һула юм.

***

Һарын наранда гэрэлтүүлэгдэдэг талын температура 120—130 градус халуун, һүниин талын температура 150—160 градус хүйтэн байдаг. Һарын нюруу тон түргэнөөр хүрэдэг гэжэ һарын хиртэлгын үедэ эрдэмтэд тодоруулһан байна. Энэ юун тухай гэршэлжэ үгэнэб гэхэдэ, һарын хүрэһэнэй шулуу шохой халуу дулаае тон багаар дамжуулдаг.

***

Һарын бодосой дунда зэргын нягтарал хэды шэнээн бэ гэхэдэ, нэгэ кубическа сантиметрынь 3,34 грамм болодог. Энэнь газарайхида орходоо һураггүй һула (5,52 грамм) болоно гээшэ.

***

Һарын түрүүшын картые 350 жэлэй саада тээ Галилей зохёоһон юм. Тиихэдээ эгээн лэ жиирэй телескопоор ажаглалта хэдэг байгаа. Энэ карта дээрэнь һара дээрэхи оройдоол хэдэхэн юумэнүүд оруулагдаһан байха юм. Мүнөө шэнэ атласта һарын гансахан нүгөө таладахи 500 шахуу ондоо нэрэтэй юумэнүүд тэмдэглэгдэһэн байна.

Һара дээрэ байгаад хайша хайшаа юумэ харалга газарайхида орхёдоо хоёр шахуу дахин дүтэ байха. Үндэр набтарайнгаа талаар дундуур бэетэй хүн һара дээрэ байгаад иишэ тиишээ 2,5 километр хүрэтэр холо байһан юумэ хаража шадаха (газар дээрэ 5 шахуу километр
дэг).

***

Һара дээрэ...
да хубшэнүүд...
хаданууд боло...
Һарын урда...
Тус хадануудай...
километр хүрэ...

Һарын эгээн...
зэгы хонхорой...
диаметрынь 2...
дог. Газар дээр...
вулканай хүнд...
хуу километр б...

Һара дээрэ ...
юм. Яб ягаан ...
Һарын шулуу ...
туяатуулжа ех...
хидог юм. Энд...
ялаганадаг дээ...
нюдые болон ...
һаргаадаг байна.

Һарын атлас...
рэ дэлхэйн ех...
нүүд мүнхэлэгд...
«хаданууд», «...
нэнүүд» болон...
Ломоносовой, ...
Жолио-Кюриин, ...
Менделеевэй, ...
нүүд үгтэһэн ...
Гурбан «ради...
Максвеллэ, Герц...
нэрэнүүд һары...
талын һаяхан ...
та дээрэ зэргэл...

Апре...

Редакцида ерэһэн бэшэгүүдһээ

„Булгатадай“ нэгэн

Ноёхоной XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой тогтоһонһоо хойшо хамтын ажалда ябаһан, мүнөө 69 наһатай үбгэжөөл Бальжи Магбунов амаралтагүйгөөр ажаллаһан зандаа.

20-ёод жэлдэ адуушанаар, һүүлээрнь хонишоноор ажаллаһан аад, нёдондонһоо таряан ажалай бригадада хүдэлнэ. Ямаршье газарта юушье хэхэдээ үнэнхэ зүрхэнһөө оролдожо, нягта һайнаар ажалаа бүтээдэг дээрэһээ нүхэр Магбунов хододоо түрүү зэргэдэ ябадаг, олон удаа хүндэлэлэй грамота, үнэтэ бэлэг сэлэгтэ хүртэһэн габьяатай. Эгээ мүнөө Бальжи үбгэн хүрэнгын ороохо сэбэрлэлгэ дээрэ һайн дураараа хамһалсана, тиихэдээ залуу хүбүүд басагадһаа дутуугүй солбон хүнгэнөөр хүдэлнэ.

С. Биликтуев.

Хүлеэгдэдэг хүндэтэй айлшан

— Тожил Найдановичнай ерэбэ. Баһал захилымнай асаржа манаа баясуулхаа һанаа ха,—гэлдэжэ Баруун Бэеын һаалишадай хүхэ сэнхир үнгэтэй автолавкые угтахадань, тэрэниие нилээд хүндэтэй болоһон наймаашан юм ха гэжэ мэдэхээр һэн.

— Софья, «факелаа» хүндэтэй дээрэ тушаажа аба—гэжэ бараагаа дэлгэхэ зуураа, Тожил гоё гэгшын радиоприёмник һаалишан нүхэр Шираповада нэн түрүүндэ барюулба. Тэрэ мэтэ урда тээнь хэһэн захяануудые асарһанаа харуулжа, ондоо шэнэ эд бараануудые дурадхана. Тиигэжэ тэрэ үдэр баруун бэеынхид хэрэгтэй юумээ абажа, шэнэ захил хэжэ, Тожил Найдановичтаа баяр хүргэн, тараад һэн.

Иигэжэ Анаагай совхозой гүүртэһээ гүүртэ, фермэһээ фермэ хүрэтэр түсэблэгдэһэн график соогоо алгадаггүй өөрөө машинаа жолоодон ябажа, малшадые үргэн хэрэглэлэй эд бараагаар хангадаг, даалгабаряа хододоо үлүүлэн дүүргэдэг нүхэр Лушанов Хориин аймагай худалдаа-наймаанай хүдэлмэрилэгшэдэй эрхимүүдэй нэгэн гэжэ тоологдоно.

Е. Шоенова.

Салгай үүлэрии

Улаан-Үдын гидрометобсерваториин мэдээсэһэнэй ёһоор мүнөөдэр республика соомнай нэгэ сэлмэжэ, нэгэ бүрхэжэ байха. Теэд шииг нойто балай орохогүй. Баруун хойноһоо һулаханаар һалхилха. Улаан-Үдэ хотодо үглөөгүүр 13—15, үдэртөө 2—4 градус хүйтэн байхаар хүлеэгдэнэ.

Арюун замаар ябагты!

Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргэгшэдые үдэшэлгын баярай суглаан болоо. Институдай агрономическа, зоотехническэ факультедүүдые эрдэмэй охи түгэлдэр 170 залуу мэргэжэлтэд түгэсхэбэ. Тэдэнэр хүдөө ажахые хүгжөөлгын амжалта шиидхэлсэхэ хүнүүд болоно.

Суглаан дээрэ һуралсалай талаар институдай проректор В. Я. Суетин үгэ хэлэжэ, үсэгэлдэрэй студентнэр, мүнөөдэрэй агрономууд, зоотехнигүүдтэ тэдэнэрэй хэхэ ажалда амжалта хүсэжэ, залуу мэргэжэлтэдтэ институт дүүргэһэнэй дипломууд болон ромбонуудые барюулба. Удаань үгэ хэлэгшэд эрхилһэн ажалдаа эрхим амжалта туйлахыень, коммунизм байгуулгада эдэбхитэй хабаадалсахые һургуули дүүргэгшэдтэ хүсэбэ.

ВЛКСМ-эй городской комитедэй зүгһөө ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан зоотехническэ факультет дүүргэһэн Николай Лученинов, Цырен Эрдынеев, Афанасий Тулосонов, Кирилл Урмагшинов гэгшэд хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба.

Удаань институдай ректор В. Р. Филиппов үгэ хэлэхэ зуураа, тэдэнэрэй ажалда амжалта юрөөгөөд, арюун замаар ябахые хүсэбэ.

Вл. Сыренов.

Бэлигтэ эдиршүүлнай Москвада

Республикын һургуулинуудта бэлигтэй эдиршүүлые элирүүлхэ талаар бага бэшэ хүдэлмэри ябуулагдаһан байна. Тиимэһээ һуралсалай энэ жэлдэ хэгдэһэн шалгалтаар хамта 60-аад һурагшад элирүүлэгдэһэн байгаа. Тэдэнэр тоо бодолгын талаар республиканска олимпиадын гурбадахи турта хабаадалсаа. Эдэ эрхим һурагшадай дундаһаа бэлиг түгэлдэр дүрбэн хүбүүд шалгараа.

Улаан-Үдын 3-дахи дунда һургуулиин һурагшад Анатолий Антипинский (10-дахи класс), Геннадий Кубатов (8-дахи класс), Юрий Болтоев (10-дахи класс), Прибайкальска промышленна районой Каменскын дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Сергей Дунаев гэгшэд эрхим сэгнэлтэ абажа, республикын олимпиада үнгэргэлгын комиссяар элирүүлэгдэбэ. Эдэ дүрбэн хүбүүд (хүтэлбэрилэгшэнь Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай тоо бодолгын багша Д. А. Хайдапов) Москва хотодо үнгэргэгдэхэ Бүхэроссин 3-дахи олимпиадада хабаадалсахаяа тэндэ ошоод байна.

Республикын олимпиадада хабаадалсаһан 20-ёод эрхим һурагшад шанда хүртөө.

Д. Ошоров.

МАНАЙ СПИРИДОН

Мүнөө үеын залуушуул спортдо хара багаһаа хойшо дурладаг һайн һайхан заншалтай юм. Эдэнэр һургуулида ороһон түрүүшынгээ жэлһээ спортын энэ тэрэ зүйлнүүдээр амжалта туйлажа, тэрээндээ бии үгы шадалаа зорюулжа, үшөө һайн амжалта туйлаха зорилго урдаа табидаг.

Мухар-Шэбэрэй дунда һургуулиин һурагша Спиридон Бурдуковскиин намтар энээндэ яаха аргагүй таарадаг. Залуу энэ хүбүүн саныи мүрысөөндэ дурлаһан түрүүшын жэлһээ даам даамай амжалта туйлажа эхилһэн байха... Хэдэн жэлэй үмэнэ санаар һорилго, мүрысөөндэ ябалсажа, һургуулиингаа һурагшад сооһоо эрхимлэжэ, чемпион болоһон гэхэ. Тэрэ гэһэнһээ хойшо залуу спортсмен жэл бүри орьёл өөдэ зорижо, район, республика дотороо суурхуулжа эхилээ бэлэй.

...1954—1955 оной үбэл. Тиихэдэ Мухар-Шэбэрэй районой санашадай суглуулагдамал командада оруулагдаһан Спиридон республикын түрүү һуури буляалдалсахаар ерэһэн байгаа. Үзэсхэлэн гоё байгаалитай Аршаан тосхоной дэргэдэ болоһон түрүүшынгээ тулалдаа Спиридон Бурдуковский мүнөөшье хүрэтэр мартадаггүй. Тиихэдэ залуу спортсмен хоёрдохи разрядай нормо дүүргэһэн юм.

Нэгэдэхи разрядтай боложо, сэрэгэй албанһаа бусажа ерэһэн жэлдээ Спиридон Бурдуковский республикынгаа шуран хурдан хүбүүд, басагадтай хүсэ шадалаа туршалсаһан юм. Тэрэ үедэ республикын бэрхэ бэрхэ санашад Иван Анненков, Олег Харитонов, Геннадий Алексеев болон бусадтай адли шахуу саг харуулжа, спортдо түрүүшын алхам хэгдээ бэлэй. Түрүүшын шэнэ алхам, залуу хүбүүе үшөө урагшань уряалба, даллаба гээшэ!

Свердловск. Эндэ Россин Федерациин арадуудай үбэлэй хоёрдохи спартакиадада хабаадалсахаар республикымнай санашадай суглуулагдамал команда ерэһэн байгаа. Ехэ мүрысөөндэ түрүү һуури буляалдахаар аяар 1100 спортсмен эндэ

суглараа һэн. Тэдэнэй дунда спортын шанга 230 мастернууд байгаа.

«Аяар хоёр зуу гаран мастернууд, эдэнэрэйл дүршэлые халан абаха» гэһэн бодол залуу спортсменэй досоо түрэбэ. Тиигэжэ түрүүшын шанга урилдаан 15 километрэй зайда үнгэргэгдэбэ. Урилдаанда табигдаһан 426 шамбайшуулай дунда хурдан солбоноороо холо ойро суурхаһан спортын габьяата мастернууд Ф. Терентьев, В. Кузин, мастернууд С. Кондаков, И. Любимов, Е. Рудковский, Н. Галиев болон бусад хабаадалсаһан байгаа.

Мэдээжэ спортсменүүдтэй урилдаһан манай Спиридон энэ үдэр яһала һайн амжалта туйлаа. Тэрэ спортын габьяата мастер, дэлхэйн чемпион Владимир Кузинтай аб адлихан саг—51 минута 03 секунда харуулжа, 42-дохи хүн фиништэ хүрэжэ ерээ бэлэй. Хойто үдэрынь 30 километрэй зайда урилдаһан 346 спортсменүүд сооһоо Спиридон Бурдуковский нэгэ час 50 минута 49 секундада харуулжа, 44-дэхи һуури эзэлээ һэн. Тиихэдэ энэ зайда урилдаһан спортын габьяата мастер Федор Терентьев (49-дэхи), спортын мастернууд Сергей Кондаков (47-дохи), Юрий Саляднев (60-дахи) һуури эзэлһэн байгаа.

Хүдөөгэй санашад сооһоо эрхим һайн саг харуулһан Спиридон Бурдуковский спартакиадын хоёр шанда, «Советский спорт» газетын «алтан санаар» шагнагдаһан юм.

Спартакиадада яһала һайн амжалта туйлаһан Спиридон үшөө шэнэ амжалта туйлахаар бэеэ зэһээ бэлэй.

...1962 оной үбэл. Монголой Арадай Республикын санашадтай уласхоорондын нүхэрэй ёһоной уулзалга үнгэргэхөөр Спиридон Бурдуковский республикын суглуулагдамал командатай аян замдаа мордоһон. Эндэ 15, 30 километрэй зайда урилдаһан Спиридон хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые эзэлжэ, Эхэ оронойнгоо һүр жабхаланта ирагуу гоё Гимнын хүгжэм доро хүндэлэлэй табсанда гараһан юм.

...Мүнөө жэлэймнай үбэл спортдо дуратайшуулые олон тоото һорёо мүрысөөгөөрөө баясуулаа. Профсоюзай үбэлэй табадахи спартакиадада хабаадалсаһан Спиридон Бурдуковский Хабаровск город шадар болоһон зонын мүрысөөндэ ошоһон бэлэй. Манай республикын санашадай команда эндэ хурдан солбоноо харуулжа, Россин Федерациин шамбайшуултай хүсэ шадалаа туршалсаха эрхэ олоһон юм. Теэд залуу спортсмен энэ шанга тулалдаанда хабаадалсаагүй. Ушарынь хэлэхэдэ, мүрысөөндэ бэлэдхэжэ ябаһаар Спиридон хүлөө гэмтээһэн байгаа хаш. Тиибэшье һаа, спартакиадын дүүрээд байхада Пермь городто хүдөөгэй санашадай дунда түрүү һуури эзэлхэ мүрысөөн үнгэргэгдэһэн байгаа. Мүрысөөнэй эгээл холын аян замда—15,30 километрэй зайда 454 спортсмен урилдаһан юм. Тэдэнэй дунда спортын 22 мастер, тэрэ тоодо Скво-Веллидэ болоһон олимпиин нааданда хабаадалсаһан Советскэ Союзай чемпион Алексей Кузнецов болон бусад бии һэн.

Спиридон Бурдуковский 15 километрэй зайда 26-дахи хүн фиништэ хүрэжэ ерээ. 30 километрэйхидэ одоошье һайн саг харуулжа, зургаадахи хүн болобо. Тиигэжэ залуу хүбүүнэй зориһон харгы гаталагдажа, санаар СССР-эй спортын мастерай нормо дүүргэгдээ бэлэй...

«Манай «Урожай» бүлгэмдэ шэнэ мастерай бии болоһондонь баярые хүргэнэб. Амаршалнаб»—гэһэн телеграмма «Урожай» бүлгэмэй Центральна Соведэй түрүүлэгшэ В. И. Векшин республикын спортын бүлгэм, организацинуудай Союзай Соведтэ һаяхан эльгээбэ.

Н. Иванов.

Ботвинник—Петросян

Шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн мүрысөөнэй зургаадахи уулзалга болобо. Хараар наадаһан Петросян мүрысөөгөө бэрсын урдаһаа ябажа эхилнэ. Нааданай болоһоор наймадахи ябадалай хэгдэтэр хюлгэ дээрэ хубилалташье болоогүй, хоёр талын шатаршад бэе бэеынгээ добтолхые хүлеэлсэнги байгаа. Петросян эндэ наадаяа ондоогоор үргэлжэлүүлнэ. Тэрэ хүбүүгэə андалдахын орондо хара дээрэ һууһан тэмээгээрээ ябадал хэжэрхинэ. Дэлхэйн чемпиондо энэнь даншье һонин бэшэ, ээлжээтэл ябадал болоно бшуу. Михаил Ботвинник удаакшье һуунгүй, харюугай ябадал хэнэ. Шатаршаднай иимэ ябадалнуудые гэр гэртээ хэжэ, бодожо шүүмжэлжэ ерэһэн байгаа.

Дэлхэйн чемпион хюлгын тэг дундаһаа эдэбхитэйгээр добтолжо ороно. Ушарынь, эдэнэрнай «е» 5-най һуури буляасалдажа ороо ха юм. Энэ һууриие Петросян хамгаалта муутай морёороо эзэлнэ. Добтолгоёо һуладуулхагүйн тула дэлхэйн чемпион морёороо ябадал хэнэ. Теэд энэнь тиимэшье ехэ аюул хүргэхөөр бэшэ. Нааданай талые һамбаашалһан Петросян добтолжо ороно.

Ботвинник ябадалнуудаа һанаа амарханаар хэжэ, тон лэ зүб харюу үгэнэ.

Нааданай эхилһээр хорин долоодохи ябадалаа хэһэн Петросян тэнсээбди гэһэн дурадхал оруулна. Ботвинник үнишье һуунгүй тус дурадхалыень хүлеэн абаа.

Тиигэжэ нааданай тоо аб адлихан —3:3 болобо.

Л. Полугаевский,
уласхоорондын гроссмейстер.

Мүры...
эрхи...

Татауровска...
риалнуудай ко...
дэлмэришэд ...
гаргаха мар...
30-най үдэр ...

Мастер Гал...
гэгшын даа...
мянган хирпи...
жа, һарынгаа ...
29-дэ дүүргэһ...
мүрысөөндэ т...
тус халаана...
ажалаараа ...
суурхаһаар ...
ришэд Тимофе...
Сайкина, Гусл...
ва, Доленецкая...
вончук гэгшэд...
үлүүлэн дүүрг...

Мастер Вал...
вагай халаа...
ехээр гээгдэнэ...
циалис мүрысө...
рын дүнгүүдээ...
да гаранхай.

ХИЛЫН СААНАҺА

Венгриин сүлөөлэгдэһөөр 18 жэлэй ой гүйсэбэ

БУДАПЕШТ, апрелиин 4. (ТАСС). Венгриие Совет Армиин сүлөөлһэнһөө хойшо 18 жэл гүйсэһэнэй ой мүнөөдэр болобо. Венгер арад энэ гайхамшагта үдэрые һайндэрлэнэ. Һайндэрэй урда тээхэнэ городуудта, һууринуудта, предприяти, эмхи зургаануудта баяр ёһололой суглаанууд үнгэргэгдөө. Венгриие сүлөөлхэ дайн байлдаанда наһа бараһан совет сэрэгшэдэй хүшөөнүүдтэ баглаа сэсэгүүд табигдаһан байна.

Совет, венгер партийна, гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд энэ национальна һайндэртэй дашарамдуулан, амаршалгын телеграммануудые эльгээлсэбэ. Венгриин газетэнүүд эдэ телеграммануудые эли тодо газарта толилоо.

Национальна һайндэртэй дашарамдуулан, мүнөөдэр Будапештдэ сэрэгэй парад болобо. Венгриин Социалис хүдэлмэришэнэй партиин, правительствын хүтэлбэрилэгшэд парадта хабаадаба. ВНР-эй оборонын министр генерал-полковник Лайош Цинеге сэрэгшэдтэ хандажа үгэ хэлэбэ.

Парадай һүүлээр Венгриин ниислэлэй үйлсэнүүдээр һайндэр үргэлжэлөө.

Франциин горнягуудай илалта

ПАРИЖ, апрелиин 4. (ТАСС). 34 үдэрэй туршада забастовко хэжэ, горнягууд илалта туйлаһан байна. Тиигэжэ шахтануудай эзэд баяшуулай, горнягуудай профсоюзуудай түлөөлэгшэдэй хоорондо хэлсээн баталагдаба. Тэрэ хэлсээнэй ёһоор, горнягуудай салин хүлһэн саашадаа шата шатаар дээшэлүүлэгдэхэ болоо. Жэшээлбэл, байгша оной апрелиин 1-һээ салин хүлһэниинь 6,5 процентээр, июлиин 1-дэ салин хүлһэнэйнь нэмэлгэ 7,25 процентээр, удаалуулан октябриин 1-дэ 8 процент хүрэтэр дээшэлүүлэгдэхэ.

Энэ оной сентябрь һарада горнягуудай салин хүлһэн тухай асуудал дахин зүбшэгдэхэ гээд мэдүүлгэ соонь заагданхай. Тиихэдээ ороной юрэнхы экономическа байдал хараада абтаха юм.

Горнягуудай амаралта дүрбэн недели хүрэтэр утадхагдаха гээд шахтануудай эзэд баяшуул горнягуудай түлөөлэгшэдые найдуулба.

Шахтануудай эзэд баяшуултай хэһэн хэлсээн тухайгаа профсоюзуудай хүтэлбэрилэгшэд забастовкодо хабаадагшадтаа дуулгаха юм.

Бен Белла үгэ хэлэбэ

НЬЮ-ЙОРК, апрелиин 4. (ТАСС). «Бидэнэр коммунистнуудшье, марксистнуудшье бэшэбди. Зүгөөр коммунизмда эсэргүү тэмсэл Алжирта хэдыдэшье ябуулхагүйбди» гээд Алжирай Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ Бен Белла мэдүүлбэ. «Эр-Риат» гэдэг арадай гэгээрэлэй түбтэ үгэ хэлэхэдээ Бен Белла иигэжэ мэдүүлээ гэжэ ЮПИ агентствын корреспондент Алжирһаа мэдээсэбэ.

Франци Арабуудай нэгэдэмэл Республика хоёрой хоорондо дипломатическа харилсаан дахин тогтоогдобо

ПАРИЖ, апрелиин 4. (ТАСС). Египедтэ эсэргүү англо-франко-израильска зэрхэг түримхэй добтолгын үедэ (1956 он) Франци Арабуудай Нэгэдэмэл Республика хоёрой хоорондохи дипломатическа харилсаан болюулагдаһан юм. Франциин гадаадын хэрэгүүдэй министерствын мүнөөдэр тунхаглаһан коммюникедэ бэшэгдэһэнэй ёһоор, Франци ОАР хоёр бэе бэедээ саг зуурын этигэмжэтэ нюурнуудые һаядаа эльгээлсэхэ болобо.

Кеннедиин пресс-конф...

ВАШИНГТОН, апрелиин 4. ТАСС-ай корреспондент М. Сагателян мэдээсэнэ:

Замбуулин дайдын ээлжээтэ советскэ станциин һара тээшэ табигдаһантай дашарамдуулан, замбуулиниие шэнжэлэлгээр Холбоото Штадууд Советскэ Союзые хүсэхэ юм гү гэһэн асуудалые президент Кеннедиһээ үсэгэлдэрэй пресс-конференцидэ хабаадагшад һураһан байгаа. Тиихэдэнь замбуулин дайдые шэнжэлэлгээр Холбоото Штадууд Советскэ Союзай удаа, хоёрдохи һууринда байна гээд президент Кеннеди хэлэбэ.

«Советскэ Союзай томо түргэдхэгшэ-ракетэнүүдэй талаар булюу байһаниинь мэдээжэ. 1964 он хүрэтэр гү, али 1965, 1966 он хүрэтэршье иимэ түргэдхэгшэ-ракетэнүүд Холбоото Штадуудта бии болохогүй» гээд през...
дэглээ.

Замбуулин да...
ерэхэ 10 жэлэй ...
скэ Союзай урда ...
гээд найдаһанаа ...
бэ.

Кубын контр...
Кубын эрье тээ...
маанай совет с...
ёһоор доболһон ...
президент Кенне...
саа. Иимэ добт...
Штадуудай газар...
шье болоо гээд ...

Гэбэшье США-...
эдэ добтолгонууд...
добтолгонуудые ...
тельство һайшаа...
толгонууд «аша...
зидент Кеннеди ...

Р. Я. Малиновский Индонезиһ...

ДЖАКАРТА, апрелиин 4. (ТАСС). СССР-эй Оборонын министр маршал Р. Я. Малиновский президент Сукарнын ...
дэ айлшалба. Т...
Малиновский ...
һаа мордобо.

Глобке гэдэгэй гэмтэ ябада...
мүрдэлгэ эхилбэ

БЕРЛИН, апрелиин 4. (ТАСС). Эдэбхитэй нацист байһан, мүнөө Аденауэрай канцеляриин статс-секретарь Ганс Глобке гэгшын гэмтэ ябадал тухай мүрдэлгые ГДР-эй генеральна прокурор Йозеф Штрейт эхилбэ. Иигэжэ хэдэн олон миллион еврейнүүдые, славянуудые, мүн бусад үндэһэ яһатаниие хашан мүрдэһэнэй, алаһан ...
гэмтэн уголовно...
баадуулагдаха ...
рүүлэн тодор...
мүрдэлгэ эхилба...
агентство мүнөө...

Редакт...
М. Н...

Манай адрес, телеф...

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Ле...
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. ре...
ответ. секретаря—27-37, отделов: партийной жи...
—24-74, сельского хозяйства—47-59, советско...
и культуры, литературы и искусства—34-05, ...
транспорта, информации—35-14, писем и рабс...
отдел переводов и корректорская—35-95, бух...
Для междугородных переговоров — 16.
Гор. Улан-Удэ, типография Министерс...
Бурятской АССР.
Н000393.